

Výuka náboženské tematiky na základních a středních školách v České republice.

Diplomová práce

Studijní program: N7504 – Učitelství pro střední školy
Studijní obory: 7503T045 – Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
7504T243 – Učitelství českého jazyka a literatury

Autor práce: **Bc. Martina Hybnerová**
Vedoucí práce: Mgr. Marie Holá, Th.D.

Teaching Religious Themes in Primary and Secondary Schools in the Czech Republic.

Master thesis

Study programme: N7504 – Teacher training for upper-secondary school
Study branches: 7503T045 – Teacher training for lower-secondary school. Subject - Civics.
7504T243 – Teachers of Czech language (general education) for elementary and secondary schools

Author: **Bc. Martina Hybnerová**
Supervisor: Mgr. Marie Holá, Th.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Martina Hybnerová**
Osobní číslo: **P14000661**
Studijní program: **N7504 Učitelství pro střední školy**
Studijní obory: **Učitelství českého jazyka a literatury**
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: **Výuka náboženské tematiky na základních a středních školách v České republice.**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce se bude zabývat problematikou vyučování tématu náboženství a nových náboženských hnutí na základních a středních školách v České republice. Autorka dále zhodnotí danou problematiku díky analýze dat získaných z vybraných škol v Liberci a okolí.

V práci budou využívány metody analýza, komparace a interpretace dostupné literatury a nasbíraných dat.

Studentka se bude v průběhu příprav a vypracovávání řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucí diplomové práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

BŘEZINKA, W. Filozofické základy výchovy. Praha: Zvon, 1996, s. 213, ISBN80-7113-169-5

HANESOVÁ, D. Náboženská výchova ve školách. Banská Bystrica: Pdf UMB, 2005, s. 212, ISBN 808083-121-1

LIGUŠ, J. Náboženská výchova a výuka. Brno: Marek, 2005, s.172, ISBN 80-86263-59-2

PRÁŠILOVÁ, M. Tvorba vzdělávacího programu. Praha: Triton, 2006, s.191, ISBN 80-7254-712-7

ŠTAMPACH, Odilo Ivan. Malý přehled náboženství. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické

nakladatelství, 1992, s. 81 Pomocné knihy pro žáky. ISBN 80-042-6123-X.

RVP ZV. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy [online]. 2013. [cit. 2014-03-19].

Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Marie Holá, Th.D.

Katedra filosofie

Datum zadání diplomové práce: 15. dubna 2015

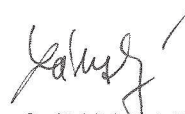
Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2016

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PaedDr. ICLic. Michalu Podzimkovi, Th.D., Ph.D., který svým ochotným přístupem, konzultacemi, cennými připomínkami a radami přispěl k úspěšnému dokončení mé diplomové práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá analýzou výuky náboženství a náboženské tematiky na vybraných typech základních škol v České republice. Pro účely práce byl prostudován Rámcový vzdělávací program pro konkrétní typy vzdělávání, následně také Školní vzdělávací programy vybraných škol. Pro docílení komplexního pohledu na výuku náboženství a náboženské tematiky se práce také zabývá postoji k náboženství (i jeho výuce) a církvi v české společnosti.

Klíčové pojmy

náboženství, křesťanství, církve, společnost, sekularizace, tolerance, soužití, hodnoty, škola, výuka, žák, učitel, Rámcový vzdělávací program, Školní vzdělávací program, Výchova k občanství, multikulturní výchova

Annotation

The diploma thesis deals with the analysis of the teaching of religion and religious themes at selected types of elementary schools in the Czech Republic. For the purposes of the work, the Framework Education Program for specific types of education was studied, followed by School Education Programs of selected schools. In order to obtain a comprehensive view of the teaching of religion and religious themes, the thesis also deals with attitudes towards religion (and its teaching) and the Church in Czech society.

Key words

Religion, christianity, church, society, secularization, tolerance, coexistence, values, school, teaching, pupil, teacher, Framework Educational Program, School Education Program, Citizenship Education, Multicultural Education

Použité zkratky:

- RVP ZV: rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
- ŠVP: školní vzdělávací program
- MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- VKO: výchova k občanství
- ZŠ základní škola

Obsah

Úvod	11
1 Vymezení pojmu náboženství.....	13
2 Postoj české společnosti k náboženství	15
3 Legislativa výuky náboženství před rokem 1989.....	19
4 Náboženská tematika ve školství a česká legislativa	27
4.1 Náboženská výuka (vzdělávání) a katecheze	28
4.2 Konfesionální a nekonfesionální výuka	29
4.3 Výuka náboženství v českých zákonech	30
5 Výuka náboženské tematiky	33
5.1 Výuka náboženského tématu v kurikulárních dokumentech	33
5.1.1 Vymezení základních kurikulárních dokumentů (RVP a ŠVP).....	34
6 Realizace náboženské tematiky v interních dokumentech vybraných škol	40
6.1 Základní škola	40
6.1.1 Charakteristika vybrané školy	40
6.1.2 ŠVP vybrané školy.....	41
6.2 Gymnázium	42
6.2.1 Charakteristika vybrané školy	42
6.2.2 ŠVP vybrané školy.....	42
6.3 Praktická ZŠ	43
6.3.1 Charakteristika vybrané školy	44
6.3.2 ŠVP vybrané školy.....	44
6.4 Speciální ZŠ	45
6.4.1 Charakteristika vybrané školy	45
6.4.2 ŠVP vybrané školy.....	46
6.5 Moderní škola (Waldorfské vzdělávání).....	46

6.5.1	Charakteristika vybrané školy	46
6.5.2	ŠVP vybrané školy.....	47
6.6	Základní škola nábožensky zaměřená (církvní)	47
6.6.1	Cyrlometodějská církvní základní škola v Brně	47
6.6.2	Křesťanská ZŠ a MŠ J. A. Komenského v Liberci.....	52
7	Realizace náboženské tematiky v mezipředmětových vztazích.....	58
7.1	Humanitních obory.....	58
7.2	Multikulturní výchova.....	59
7.2.1	Projektová výuka v multikulturní výchově.....	61
8	Zhodnocení realizace náboženského tématu na školách.....	62
9	Závěr	68
10	Zdroje.....	70
10.1	Knižní zdroje.....	70
10.2	Internetové zdroje.....	71

Úvod

Z názvu práce je patrné, že bychom se v textu měli zabývat výukou náboženství na základních a středních školách v České republice. V průběhu vypracovávání ale bylo po poradě s novým vedoucím práce, PaedDr. ICLic. Michal Podzimkem, Th.D., Ph.D., téma zúženo pouze na školy základní. K tomuto faktu přispělo, že již existuje samostatná diplomová práce zpracovaná na Masarykové universitě zabývající se výukou náboženské tematiky na středních školách.

Židovsko-křesťanské náboženské tradice a jejich hodnoty společně s osvícenskými ideály byly dlouhodobě základem evropské společnosti a v současné sekulární společnosti stále přežívají. To je vidět například na stále uznávaných hodnotách, jako jsou pracovitost, spravedlnost, rovnost, individualita, tolerance, láska k bližnímu, které implicitně z těchto principů vycházejí z principů. Takto je tedy náboženství ve své podstatě jakýmsi aktuálním, ovšem historicky ověřeným, návodem, jak bychom se ve společnosti měli chovat i dnes a formuje pohled na životní hodnoty a postoje ke světu. Vlivem sekularizace společnosti však lidé ztrácejí povědomí o kořenech hodnot a ideálů, na kterých je i dnešní společnost založena. Je tedy otázkou, do jaké míry je společnost schopna tyto hodnotové a mravní pilíře reflektovat. K tomu se ve své knize vyjadřuje O. Funda: „*Přestože rosteme z křesťanské minulosti a přestože křesťanství je živou skutečností naší přítomnosti, je nedostatek základní a solidní informace o křesťanství v našem kulturním prostředí více než žalostný.*“¹ Vlivem historických událostí se Česká republika řadí ke státům s velmi vysokým procentem občanů bez vyznání (v roce 2001 o sobě na 6 miliónů lidí v ČR prohlásilo, že jsou zcela bez vyznání²).

Vzhledem k tomu, jak zásadní jsou pro současnou společnost a její morálku zmíněné evropské tradice, hodnoty a ideály, je důležité, aby s nimi byli žáci jako

¹FUNDA, O. *Víra bez náboženství*. Praha: Prvokruh, 1994, s. 14

²*Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání li, domů a bytů* [online]. [vydáno 27. 2. 2014]. Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>

nástupci nové generace ve škole seznámeni. Proto tato diplomová práce chce ukázat stav, v jakém se výuka o náboženských kořenech naší kultury nachází. Dále práce ukazuje, jaké jsou legislativní možnosti tuto výuku v českém školství realizovat. Takto pak budou moci žáci kořeny své kultury vysvětlit, pracovat s nimi, diskutovat o nich a uvědomit si jejich důležitost. K tomu tématu se ve své knize vyjadřuje O. Březinka: „(...) na školách by mělo jít o výchovu na základě křesťanských a západních hodnot vzdělání a kultury ve smyslu zesvětlělého kulturního křesťanství, které patří vedle duchovního bohatství antiky a osvícenství bytostně ke kultuře evropských národů.“³

U výuky náboženství je však třeba vzhledem k sekularizaci rozlišit dvě roviny – konfesní a sekulární. Proto i u výuky náboženství dochází na českých školách k jakési dualitě. Ta je způsobena tím, že se tematika náboženství objevuje ve dvou rozdílných formách. První můžeme nazývat *výuka náboženství dle konfese (víry, vyznání)*, tedy dle předpisu 561/2004 Sb. Školského zákona, ve formě volitelného předmětu, který pro žáky zřizuje daná (církevní) škola. Náboženství se na českých školách o poznání častěji objevuje jako součást Školních vzdělávacích plánů jednotlivých škol v podobě výuky *o náboženství a náboženské toleranci*. V práci se zaměříme na obě varianty výuky.

Cílem práce bude zmapovat *výuku náboženství a výuku o náboženství* na různých typech škol v ČR, a to dle rámcového vzdělávacího programu a hlavně dle příslušných vzdělávacích programů vybraných škol. Primárně budou zkoumány školy v Liberci a okolí, které mají dobře a přehledně zpracovány ŠVP a mají ho k dispozici na svých webových stránkách. Školy, jejichž ŠVP budou zkoumány, jsou v podstatě reprezentativním vzorkem, ze kterého bude vycházet závěrečná analýza, která poskytne informace a zhodnocení toho, do jaké míry a v jaké formě je v ČR náboženská tematika realizována na českých školách.

³BŘEZINKA, W. *Filosofické základy výchovy*. Praha: Zvon, 1996, s. 30.

1 Vymezení pojmu náboženství

V úvodní kapitole práce se bude věnovat vztahu české společnosti k náboženství. Na podkladě tehdejší legislativy popíše situaci výuky náboženství od druhé světové války, kdy se začal viditelně měnit vztah většinové společnosti k náboženským otázkám. Dále bude práce popisovat vztah české společnosti k náboženství po roce 1989, který byl i v této věci zásadním mezníkem. Česká společnost se tehdy začíná opět měnit, což s sebou nese i sociální změny, včetně změny postoje k náboženství, zejména odklon od náboženství a víry a proces sekularizace:

„(...)proces, ve kterém náboženské instituce, jednání a vědomí ztrácejí sociální význam. Tento proces zahrnuje vyvlastnění majetku a ztrátu politické moci náboženských subjektů, posun od náboženské kontroly ke kontrole světské, úbytek množství času, energie a prostředků, jež lidé věnují nadpřirozeným věcem, úpadek náboženských institucí. V oblasti chování k tomu přistupuje nahrazení náboženských příkázání požadavky, které odpovídají přísně technickým kritériím, postupné nahrazování specificky náboženského vědomí.“⁴

Pro účely této práce je na počátku klíčové vymezení pojmu náboženství, co je vlastně náboženství a jaká je jeho úloha ve společnosti. Definovat náboženství není ale snadné, neexistuje žádná jednotná definice. Například francouzský sociolog Émile Durkheim vymezuje náboženství jako *jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem, to jest k věcem odtahitým a zakázaným; systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církev.*⁵ Český religionista Ivan Odilo Štampach o náboženství zase říká, že je to *reálný, životní,*

⁴LUŽNÝ, D. *Náboženství a moderní společnost. Sociologické teorie modernizace a sekularizace*, Brno: Masarykova univerzita, 1990. ISBN 80-210-2224-8. str. 64.

⁵DURKHEIM, É. *Elementární formy náboženského života*. Praha: Oikoymenh, 2002. ISBN 80-210-2224-8. str. 55.

*osobní vztah člověka k transcendentní zkušenosti.*⁶ Právě pro značnou problematiku definování náboženství se přikloníme k durkheimovskému pojetí náboženství. Právě proto, že náboženství *sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církev*, bylo a je důležitou složkou společnosti, protože dávalo lidem vždy jakousi podporu v nejistém a nestabilním světě, pomáhalo poskytovat pro člověka přirozeně potřebný řád ve společnosti.

A protože je křesťanství nejrozšířenějším náboženstvím současného světa (k jeho různým denominacím se hlásí přibližně 2,2 miliardy lidí, tedy asi třetina světové populace⁷) a je obsaženo v základech euroatlantické společnosti, budeme se dále zabývat výhradně jím. V České republice se podle výsledků Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 hlásí většina věřících lidí právě ke křesťanství⁸.

⁶ŠTAMPACH, I., O. *Malý přehled náboženství*. Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-26123-x. str. 10.

⁷*Náboženství světa I, Západní tradice*. Brno: Masarykova universita, 2014. ISBN 978-80-210-7199-5. str. 79

⁸*Výsledky sčítání lidu, domů a bytů* [online]. [vydáno 1. 8. 2017]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/sldb>

2 Postoj české společnosti k náboženství

Následující podkapitola zkoumá legislativu ve vztahu k výuce náboženství, týkající se přístupu k náboženství a jeho výuky na veřejných školách. Právě na proměnách legislativy a přístupu k předmětu výuky náboženství je možné metodicky dobře uchopit problematiku postoje společnosti k náboženské výchově. Církev byla už od dávné historie nositelem vzdělanosti. To se projevovalo mimo jiné i tím, že byla dominantním provozovatelem škol na našem území až do počátku 19. století. Postavení církve ve společnosti tedy bylo mnohem zásadnější než dnes.

„V naší zemi byla situace složitější. Habsburská monarchie se s katolickou církví svázala příliš těsně a hranice mezi státem a církví byla především v oblasti školství dlouho nezřetelná. Až do šedesátých let 19. století byly vlastně všechny obecní školy školami církevními. Do první světové války byly všechny školy zestátněny, ale církev v nich stále měla významnou pozici. První Československá republika prostor přítomnosti církve ve státní škole poněkud zúžila (např. byly odstraněny krucifixy ze tříd, které dodnes najdeme v Rakousku a Bavorsku), ale většina žáků základních a středních škol stále procházela povinnou výukou náboženství a to až do školního roku 1952/1953.“⁹

S koncem Druhé světové války se významně v české společnosti projevil důsledek sekularizace, který Lužný a Navrátilová¹⁰ popisují jako proces, ve kterém náboženské situace, jednání a vědomí ztrácejí společenskou důležitost (...), úbytek množství času, energie a prostředků, které lidé věnují nadpřirozeným věcem a nahrazení náboženských příkázání požadavky, které odpovídají racionálním, empirickým a technickým kritériím. Přesto však není sekularizace procesem, který by znamenal

⁹Historie našeho církevního školství [online]. [vydáno 27. 5. 2015]. [cit. 27. 4. 2017]. Dostupné z: <http://www.apha.cz/historie-naseho-cirkevniho-skolstvi>

¹⁰LUŽNÝ, D., NAVRÁTILOVÁ, J. *Náboženství a sekularizace v české republice*. [online]. [cit. 27. 5. 2017]. Dostupné z: <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/80319142015.pdf>

vymizení náboženství ze společnosti, spíše oslabuje tradiční formy náboženství a nahrává novým, netradičním formám religiozity a náboženskému experimentování. Navíc po roce 1948 se politické moci v Československu ujímá komunistická strana a náboženství bylo prezentováno jakožto přežitek a nežádoucí společenský jev pro nastávající socialistickou a pozdější komunistickou společnost. Všechny veřejné registrované náboženské organizace byly sice oficiálně povoleny, ale fungovaly pod přísným státním dohledem. To, co v prožívání náboženské víry nebylo komunistickou ideologií akceptováno (především společenské a konfesně výchovné aktivity věřících), odehrávalo se v ilegalitě. Logicky se tedy osobní náboženský život a vyznávání víry z velké části přesunulo do soukromé sféry, tedy do života jednotlivých občanů, pokud možno co nejméně na odiv společnosti a komunistickému režimu.¹¹

V prvních obdobích po listopadu 1989 byl v české společnosti velký „hlad“¹² po náboženství, česká společnost hledala nové cesty v náboženském životě, také proto, že do této doby ve společnosti absentovala velká míra tolerance a humanismu, což jsou jedny z hlavních pilířů náboženství.

Období od roku 1990 do roku 1992 můžeme nazývat obdobím hledání a obdobím otevřenosti, a to v širokém spektru oblastí, od ekonomické po náboženskou. To je výraznou změnou po strnulé době minulého režimu. Nálada ve společnosti přeje komunikativnosti a tolerantnosti, objevuje se velké množství různých názorů na svět a na náboženství, žádný názor či koncepce ale neměla zásadní postavení. Lužný ve svém textu píše, že taková situace není v zemích procházejících sociálně-politickou změnou nic neobvyklého, často se v takových zemích objevuje zvýšená pozornost v otázkách náboženství.

V postkomunistických zemích vzniká velké očekávání, a to i v rovině náboženského života. Zmíněná očekávání jsou podle Lužného a Navrátilové (str. 1) směřována dvěma směry-k tradičním etablovaným církvím, které ovšem kvůli svým vnitřním problémům situace nevyužily, a také k novým, netradičním náboženským

¹¹LUŽNÝ, D., NAVRÁTILOVÁ, J. *Náboženství a sekularizace v české republice*, pozn. 10.

¹²LUŽNÝ, D. *Náboženská situace v České republice po roce 1989. Religio: revue pro religionistiku*. 1998, Roč. 6, č. 1-2. ISSN 1210-3640. s. 213.

směrům, postavených na hodnotách humanismu a tolerance, tedy hodnotách, které byly v české společnosti dlouhodobě a systematicky potlačovány.

Zlomovou událostí a pomyslným mezníkem byla podle Lužného návštěva XIV. Dalajlámy v roce 1990, která pro tehdejší ještě československou společnost symbolizovala snahu o propojení roviny etiky, politiky a náboženství, kterou prosazoval tehdejší prezident Václav Havel. Tím vymezil směr, kterým se měla česká společnost ubírat. Ovšem od roku 1992 se společnost začne ubírat směrem standardním pro západní země, a to je podle Lužného neoliberální pragmatický ekonomismus¹³. Náboženské otázky, stejně jako například ekologické otázky, se dostávají na okraj zájmu společnosti.

Religiozita se v české společnosti vyvíjí prostřednictvím třech hlavních trendů- odcírkevnění, pluralizace a deprivatizace náboženského života¹⁴. Odcírkevnění znamená, že česká společnost nepřikládá velký význam vazbám na církevní organizace, občané prostě nepocítují velkou potřebu vázat se na velké náboženské organizace. Trend pluralizace je jedním ze znaků moderní společnosti. *Projevuje se i v náboženském životě, zejména v ochraně jeho plurality a také respektování náboženských menšin, kterých je po revoluci na našem území velké množství, a to hlavně skupin a církví přicházejících ze západu. Oficiální působení je sekulárním státem vymezeno několika zákony- především Listinou základních práv a svobod (články 15 s 16), Zákonem č. 308/1991Sb. o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností a Zákonem České národní rady č. 161/1992 Sb. o registraci církví a náboženských společností.*¹⁵

Dle těchto zákonů mají církve, které jsou státem registrované (mají více než 10 000 zletilých členů s trvalým pobytem v České republice), také právo vyučovat své pracovníky a stoupence ve svých vlastních bohosloveckých a církevních školách a zařízeních, dále mají možnost zřizovat svá zdravotnická a sociální zařízení. Posledním trendem je podle Lužného deprivatizace náboženství, tedy pronikání náboženského

¹³LUŽNÝ, D. *Náboženská situace v České republice po roce 1989*, pozn. 12, s. 214.

¹⁴LUŽNÝ, D. *Náboženská situace v České republice po roce 1989*, pozn. 12, s. 214.

¹⁵LUŽNÝ, D. *Náboženská situace v České republice po roce 1989*, pozn. 12, s. 219.

života z osobní do veřejné sféry, což je vlastně protikladem k trendu předchozímu, tedy k trendům předchozím. Ve společnosti se projevuje především zapojením náboženských skupin do politického života.

3 Legislativa výuky náboženství před rokem 1989

Nyní se práce zaměří na legislativní rámec výuky náboženství před rokem 1989. Výuka náboženství se v osnovách vzdělávání objevovala v různých formách, ovšem jako povinný předmět byla na státních školách zavedena až Malým školským zákonem z roku 1922 (mimo jiné zákon obsahoval i výjimku o osvobození žáka z výuky náboženství, pokud si to přeje jeho rodiče). To dokládají následující citace zákona:

Zákon 226/1922 Sb. jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských¹⁶.

§ 1.

(1) Povinné předměty učebné ve školách obecných (ľudových) jsou: náboženství, (s výhradou § 3 odst. 5)

§ 2.

(1) Povinné učebné předměty školy občanské jsou: náboženství (s výhradou § 3 odst. 5)

§ 3.

(1) Opatřovati vyučování náboženství na školách obecných (ľudových) a občanských a na ně dozírati přísluší úřadům církevním (představenstvům židovských obcí náboženských) s výhradou práva vrchního dozoru a správy, které přísluší státu podle § 1 zákona ze dne 9. dubna 1920, č. 292 Sb. z. A n.

(2) Náboženství vyučovati jest ve všech třídách po dvou hodinách týdně. Výměru a rozdělení učiva náboženského na jednotlivé stupně školní ustanoví úřady církevní.

¹⁶Zákon 226/1922 Sb. jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských [online]. [cit. 5. 8. 2017]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3020&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

(3) Učitelé náboženství, úřady církevní a společnosti náboženské jsou povinny šetřiti zákonů, jakož i předpisů, které v mezích zákonů vydají úřady školní.

(4) Co úřady církevní ustanoví o vyučování náboženství a o cvičeních náboženských, oznámeno budiž správci školy prostřednictvím župní rady školní (v přechodné době okresního úřadu školního a na Slovensku školního inspektora). Ustanovení, která jsou v odporu s obecným řádem školním, nebudte oznamována.

(5) Žáci bez vyznání nebo vyznání státem neuznaného jsou všeobecně zproštěni povinnosti, aby se zúčastnili vyučování náboženství. Žáci vyznání ostatních budou okresním úřadem školním, na Slovensku a na školách menšinových příslušným okresním (obvodním) inspektorem školním, zproštěni této povinnosti, požádají-li o to písemně nebo protokolárně jejich rodiče nebo jejich zástupci.

(6) Hledíc k různosti náboženského vyznání žactva na té které škole, budiž doba vyučování náboženského v rozvrhu hodin ustanovena tak, aby tím souvislost ostatního vyučování nebyla rušena.

S rokem 1948 přichází významné politické a ideologické změny směrem k socialismu v intencích komunistické ideologie, mění i legislativa, která se týká školství a výuky náboženství a o náboženství. Komunistický převrat v únoru 1948 znamenal samozřejmě definitivní konec všech církevních škol. Násilně tak byl završen proces postátňování školství jako celku, který ovšem započal již v polovině 19. stol. Po roce 1953 se jednotná státní škola stala klíčovým nástrojem ideologické propagandy totalitní moci, díky které se náboženská složka výchovy institucionálně i pedagogicky vytlačovala za hranice legality¹⁷.

Mezi lety 1949 a 1950 započala církev a její představitelé boj s novou vládou a ideologií, která byla v únoru 1948 pučem nastolena. Z výše uvedených citací je zřejmé, že dle tehdejších zákonů bylo náboženství zcela legální a oficiálně se jednalo o státem tolerovaný aspekt občanského života, přestože realita byla zcela odlišná. Z historických faktů o perzekuci nábožensky smýšlejících v době mezi lety 1948-1989 je zřejmé, že tyto záruky byly často ze strany státu porušovány. Jako typický příklad lze

¹⁷Historie našeho církevního školství, pozn. 9.

uvést, že rodiny byly často perzekuovány za to, že posílaly své děti do náboženství, ačkoliv to zákon umožňoval. Velmi podrobně a poutavě tyto změny a následné boje popisuje ve své knize *Neumlčená*¹⁸ Václav Vaško.

Výše uvedené nové církevní zákony jsou počátkem změn v ideologii ovládané společnosti vůči církvi a náboženství. Vydalo je roku 1949 Národní shromáždění a znamenaly pro církve velmi zásadní a mění její společenskou roli a pravomoci. Každý duchovní musel být jmenován státem, což je velký zásah do svobody církve. Duchovní, kteří byli státem schváleni a jmenováni, museli složit slib věrnosti, bezúhonnosti a spolehlivosti vůči státu. Stát si tak v podstatě legalizovat možnost kdykoli se jakéhokoli duchovního zbavit. Kdo se proti státu jakkoli postavil nebo se z různých politických důvodů znelíbil, mohl být podroben vyšetřování a výslechům, strávit léta v nápravných zařízeních dokonce obviněn z velezrady a být součástí tzv. monstrprocesů, které většinou končily dlouhými nepodmíněnými tresty odnětí svobody. Znáмым příkladem zničeného života v duchu posilování ideologie je případ tzv. Číhošťského zázraku (farář Toufar 11. 12. 1949 kázal ve svém kostele, když 19 svědků vidělo, jak se viditelně naklání kříž u hlavního oltáře, kněz tento zázrak paradoxně nikdy nepotvrdil, přesto když se zvěsti o zázraku rozšířily, stal se nežádoucí osobou a nakonec zemřel po jednom z brutálních výslechů).

Docházelo k pomlouvačným kampaním zacíleným proti církvi, stát zneplatnil církevní sňatky, došlo například i k vyhoštění vatikánského diplomata s odvoláním na to, že Vatikán podporu české duchovenstvo v protistátní činnosti. Došlo také na církevní majetek, k jehož zestátnění došlo například při příležitosti takzvané akce „K“, která měla za cíl rušení velkých klášterů a právě majetek církve (stát se odvolal na to, že katolické kněžské řády se staly nástrojem zahraničních nepřátel státu).

Stranou zájmu státu nezůstaly ani bohoslovecké fakulty, které byly zákonem č. 58/ 1950 Sb. o vysokých školách vyčleněny ze svazku universit, což znamenalo jejich nutnou segregaci od ostatních fakult a studium bylo podstatně upraveno a zkráceno (Nakonec byla teologická studia soustředěna na jednu, a to na Římskokatolickou

¹⁸VAŠKO, V. *Neumlčená: Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-035-4. s. 200–230.

cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Praze. Ti, kteří odmítli dále studovat teologii na nové fakultě, museli nastoupit prezenční vojenskou službu. Většina z těchto mužů se vzdala naděje, že jednou teologii vystudují a přijali „obyčejná povolání“ a založili rodiny, malý zlomek vytrval a mohli nakonec dostudovat díky vlivu Pražského jara.¹⁹ Jistou nadějí přineslo období tzv. Pražského jara, kdy docházelo k obecnému uvolňování komunistického režimu, mnoho odsouzených církevních představitelů bylo rehabilitováno (například proces z roku 1950 s pomocníky biskupů, kteří byli obviněni z velezrady²⁰).

Demokratizační tendence byly ukončeny vpádem vojsk Varšavské smlouvy 21. 8. 1968. Církev zase ustupuje státní ideologii, někteří představitelé se ale proti státu vymezovali i veřejně, například podpisem různých manifestů a prohlášení (biskup Václav Malý jako signatář Charty 77). Církev hrála také významnou roli při sametové revoluci roku 1989. Velkým mezníkem pro věřící se stalo svatořečení Anežky Přemyslovny ve Vatikánu, o které se významně zasloužil tehdejší arcibiskup František Tomášek (v 80. letech vystupoval na obranu občanských práv a svobod v Československu, udržoval kontakty s politickou opozicí). Právě on sloužil mši 25. 11. 1989 u příležitosti kanonizace Anežky Přemyslovny, která se konala v Katedrále sv. Víta na Pražském hradě v přítomnosti zhruba 7000 lidí. Ve svém kázání, které přenášela i Československá televize, prohlásil, že církev stojí za lidem²¹. Bylo tedy jasné, na kterou stranu revoluce se církev přidala. Tím tedy církev jasně manifestovala své stanovisko vůči politické situaci.

Náboženská víra byla postupně vytlačena z veřejného života do ilegality, církev byla pod státním dohledem a církevní školy byly zrušeny. Přesto dle tehdejší platné legislativy byla náboženská svoboda a svoboda vyznání zaručena. Potvrzují to citace dobových zákonů:

¹⁹VÁŠKO, Václav. *Neumlčená: Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, pozn. 18.

²⁰VÁŠKO, Václav. *Neumlčená: Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, pozn. 18.

²¹*Sametová revoluce 1989, sobota 25. listopadu 1989*. [online]. [cit. 6. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_1125.php

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. Ústavodárného Národního shromáždění²²

Svoboda svědomí a vyznání:

§ 15

(1) *Svoboda svědomí se zaručuje.*

(2) *Světový názor, víra nebo přesvědčení nemůže být nikomu na újmu, nemůže však být důvodem k tomu, aby někdo odpíral plnit občanskou povinnost uloženou mu zákonem.*

§ 16

(1) *Každý má právo vyznávat soukromě i veřejně jakoukoli náboženskou víru nebo být bez vyznání.*

(2) *Všechna náboženská vyznání a bez vyznání jsou si před zákonem rovna.*

§ 17

(1) *Každý má volnost provádět úkony spojené s jakýmkoli náboženským vyznáním nebo bez vyznání. Výkon tohoto práva však nesmí být v neshodě s veřejným pořádkem ani dobrými mravy. Nedovoluje se zneužívat ho k nenáboženským účelům.*

(2) *Nikdo nesmí být přímo ani nepřímo nucen k účasti na takovém úkonu.*

Zákon č. 140/1961 Sb. Trestní zákon²³

§ 236 *Omezování svobody vyznání*

Kdo násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy

a) nutí jiného k účasti na náboženském úkonu,

b) zdržuje jiného bez oprávnění od takové účasti, nebo

²²Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. Ústavodárného Národního shromáždění [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.upn.gov.sk/data/pdf/ustava100-60.pdf>

²³Zákon č. 140/1961 Sb. Trestní zákon [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/zakon y.htm>

c) jinému v užívání svobody vyznání jinak brání, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky²⁴

Hlava druhá-Práva a povinnosti občanů

Čl. 32

(1) Svoboda vyznání je zaručena. Každý může vyznávat jakoukoli náboženskou víru, nebo být bez vyznání, i provádět náboženské úkony, pokud to není v rozporu se zákonem.

(2) Náboženská víra nebo přesvědčení nemůže být důvodem k tomu, aby někdo odpíral plnit občanskou povinnost, která je mu uložena zákonem.

Zákon č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní²⁵

§1

Zřizuje se Státní úřad pro věci církevní jako ústřední úřad; řídí jej předseda, kterého jmenuje na návrh vlády prezident republiky.

§ 2

Úkolem Státního úřadu pro věci církevní je dbáti o to, aby se církevní a náboženský život vyvíjel v souladu s ústavou a zásadami lidově demokratického zřízení, a zajistiti tak pro každého ústavou zaručené právo svobody vyznání, založené na zásadách náboženské snášlivosti a rovnoprávnosti všech vyznání.

²⁴ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://spscp.prf.cuni.cz/lex/zakony.htm>

²⁵ Zákon č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://spscp.prf.cuni.cz/lex/zakony.htm>

Zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem²⁶

§ 5

Povinnost vyučovati náboženství

Duchovní působící v duchovní správě jsou povinni vyučovati bezplatně náboženství na školách, není-li o vyučování náboženství jinak postaráno. Rozsah této povinnosti a bližší její úpravu stanoví v dohodě s ministrem školství, věd a umění nařízením ministr, který řídí Státní úřad pro věci církevní.

§ 7

Působení a ustanovení duchovních

(1) Duchovenskou (kazatelskou apod.) činnost v církvích a náboženských společnostech mohou vyvíjeti jen osoby, které mají k tomu státní souhlas, a které vykonají slib. Znění slibu stanoví vláda nařízením.

2) Každé ustanovení (volba, jmenování) těchto osob vyžaduje předchozího souhlasu státu.

Zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení římskokatolické církve státem²⁷

§ 1

(1) Duchovní jsou zaměstnanci církve.

§ 3

Duchovní působící v církevní administrativě jsou duchovní zaměstnaní se souhlasem státu v konsistořích a členové kapitul na místech zřízených se státním souhlasem.

²⁶Zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem [online]. [cit. 4. 8. 2017]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/zakony.htm>

²⁷Zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení římskokatolické církve státem [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/zakony.htm>

§ 4

Duchovní působící v ústavech pro výchovu duchovních jsou duchovní působící se souhlasem státu jako učitelé bohosloveckých učilišť a jako činovníci v kněžských seminářích na místech zřízených se státním souhlasem.

§ 16

(1) Jakoukoliv duchovenskou činnost mohou vykonávat světští i řeholní duchovní jen se státním souhlasem.

§ 19

(1) Předpokladem výkonu duchovenské činnosti je složení slibu věrnosti Československé republice.

Náboženství tedy dle citovaných zákonů byla svoboda vyznání chráněna jako jedna z částí Ústavního zákona, ale vždy zde existoval dohled státu. Pak se těžko dá hovořit o jakékoli svobodě, tedy ani o náboženské. O této situaci hovoří ve své práci Lužný:

„Před rokem 1989 byly všechny veřejné funkce náboženství cíleně potlačovány a ono samo bylo ateisticky interpretováno a propagandisticky devalvováno jen na „přežitky“ starých časů. Řada kněží byla uvězněna či popravena, řeholní řády zrušeny, majetek církví zabaven a život náboženských organizací byl podřízen státnímu dohledu. Náboženský život byl z veřejné sféry vytlačen do soukromí jednotlivých občanů nebo do ilegálních struktur.“²⁸

Tato situace se samozřejmě výrazně změnila po roce 1989, kdy došlo ke změně politického režimu, kterou následovaly i změny legislativní. Nyní oproti minulému režimu zajišťuje Listina základních práv a svobod z 16. prosince 1992, jako součást ústavního pořádku České republiky, kromě jiných přirozených práv člověka a občana také právo na svobodné náboženské vyznání a nediskriminování na základě náboženského vyznání, a to ustanovené takto:

²⁸ LUŽNÝ, D., NAVRÁTILOVÁ, J. *Náboženství a sekularizace v české republice*, pozn. 10

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., hlava druhá, oddíl první²⁹

Článek 3

(1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Článek 15

(1) Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.

Článek 16

(1) Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.

(2) Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.

(3) Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.

(4) Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.

4 Náboženská tematika ve školství a česká legislativa

²⁹Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., hlava druhá, oddíl první [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

V této kapitole se práce zaměří na přístup českých zákonů na výuku náboženské tematiky na českých školách. Nejprve vymezíme rozdíl mezi pojmem katecheze a náboženskou výukou, která je pro účely této práce klíčovým pojmem. Dále bude popsán rozdíl v pohledu na realizaci náboženské výuky, a to konkrétně mezi konfesionální a nekonfesionální formou výuky, což jsou dvě varianty, ve kterých se dle české legislativy na českých školách může vyučovat náboženství. V poslední části kapitoly se práce zaměří na konkrétní legislativní podložení realizace náboženské výuky na českých základních školách.

4.1 Náboženská výuka (vzdělávání) a katecheze

Katecheze a náboženská výuka jsou dva velmi podobné vzájemně se doplňující pojmy týkající se vyučování náboženství. Pro účely práce bude klíčový pojem výuka náboženství, proto je třeba vymežit, v čem se tyto dva pojmy přes svou provázanost liší.

„Katecheze je systematickou formací, která spočívá v osvojování si křesťanského života v jeho celistvosti. Je vnitřně a úzce spojena s veškerou liturgickou a svátostnou činností církve a s odpovědnou činností církve a křesťanů ve světě. Vzhledem k procesu evangelizace patří katecheze k jeho druhé etapě a slouží k výchově víry již obráceného člověka.(...)“³⁰

Náboženská výchova a náboženské vzdělávání se týká především dospělých lidí a žáků ve školách a je vnímána jako služba církve školám. Zatímco katecheze má evangelizační charakter a slouží především ke vzdělávání členů církve, náboženské vzdělávání ve školách nabývá i výchovného rozměru, je tedy určeno členům i „nečlenům“ dané církve. Cílem náboženského vzdělávání je uvedení vzdělávaného do křesťanských tradic, do nauky církve, kulturního dědictví, mravních a existenciálních hodnot. Učit žáky schopnosti nahlížet na poznatky o světě, člověku, společnosti očima křesťanské víry.³¹ Toto rozlišení církev uvádí hlavně proto, aby mohlo být plně

³⁰Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice [soubor v el. Podobě]. Praha: Česká biskupská konference, 2015. s. 15.

³¹Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice, pozn. 30. s.

zachováno efektivní naplňování školních výukových cílů v daném Školním vzdělávacím programu.³²

4.2 Konfesionální a nekofesionální výuka

Nyní se tedy zaměříme na náboženskou výchovu v českých školách. Stát dle platných zákonů umožňuje výuku náboženství ve dvou rovinách- vyučovat *náboženství dle konfese* (dle vyznání) a *výuku o náboženství (nekofesionální výuka náboženství)*, která bývá součástí všeobecně vzdělávacích předmětů.

Náboženská či křesťanská výchova je předmět, který má v kompetenci daná škola, se v ŠVP objevuje jako povinný či povinně volitelný (pokud mají žáci na výběr, bývá jako druhá volba Etická výchova či nějaká forma Filosofie). Cílem takového předmětu je vzdělávat žáky v rámci jednoho konkrétního náboženství (v tomto případě křesťanství), vštípit jim hodnoty a tradice daného náboženství či provést je studiem náboženských knih a dokumentů (viz oddíl 3.1). Předmět tohoto typu se objevuje na základních školách církevních.

Náboženství najdeme na českých školách též ve formě *výuky o náboženství (nekofesionální výuka náboženství)*. Ta sice není podložena konkrétními výukovými cíli v RVP, ale v různém rozsahu a formě ji najdeme jako součást konkrétních ŠPV. Absence dané tematiky v RVP znamená, že realizace výuky o náboženství je v kompetenci Školních vzdělávacích programů a jejich tvůrců, dále také na konkrétních vyučujících a schopnosti jejich didaktické transformace učiva (záleží na jejich zpracování a rozsahu realizace tematiky). Oproti konfesionální výuce, která žáky vzdělává do hloubky v rámci jednoho vybraného náboženství, by měla být nekofesionální výuka náboženství orientována na základní rozhled o vybraných světových náboženstvích s ohledem na etický a kulturní kontext náboženství ve společnosti. Výuku o náboženství tedy můžeme najít na jakékoli základní škole, která tuto tematiku zařadí do svých ŠVP.

³²Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice, pozn. 30. s.

4.3 Výuka náboženství v českých zákonech

Při popisování české legislativy týkající se výuky náboženství bude práce vycházet z platného Zákona č. 3/2001 Sb. - O náboženské svobodě z 27. 11. 2001 (dále pouze Zákon č. 3/2001), a to z konkrétních paragrafů § 2 Svoboda náboženského vyznání, § 7 Zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společností. Dále bude vycházet také ze Školského zákona 561/ 2004 Sb. - O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále pouze Školský zákon), konkrétně paragrafem 15, který se zabývá náboženstvím. Třetí zákon, který je pro výuku náboženství důležitý, je Zákon o pedagogických pracovnících č. 563/ 2004 Sb., a to konkrétně paragraf 14.

Zákon č. 3/2002 Sb. O svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)³³

Předpokladem možnosti výuky náboženství a náboženského tématu je samozřejmě svoboda a tolerance vyznání, která jsou státem dané. Zákon č. 3/2001 § 2 praví:

odstavec 1

„Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo svobodně projevat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.

odstavec 2

„Právo nezletilých dětí na svobodu náboženského vyznání nebo být bez vyznání je zaručeno. Zákonní zástupci nezletilých dětí mohou výkon tohoto práva usměrňovat způsobem odpovídajícím rozvíjejícím se schopnostem nezletilých dětí.“

³³Zákon č. 3/2002 Sb. O svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech. [online]. [cit. 5. 8. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs /2002-3>

Paragraf 7 tohoto zákona se řeší také zvláštní práva registrovaných církví (odstavec 1), mezi která patří například i vyučování náboženství jako samostatné předmětu (1 a).

Školský zákon 561/2004 Sb.³⁴

Školský zákon §15 (1) praví, že lze vyučovat náboženství, a to v souladu s obecnými cíli vzdělávání v §2. Musí být realizováno registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi, a to pouze na základě písemné dohody se státní školou, na které bude náboženství jako předmět vyučováno. V §15 (2) Školského zákona je psáno, že náboženství jako nepovinný předmět může být ve školách, zřizovaných státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí, vyučován pod podmínkou, že ve školním roce o jeho výuku projeví zájem alespoň 7 žáků školy, lze spojit i žáky z několika ročníků, jedné nebo více škol, nejvýše však do počtu 30 žáků ve třídě (spojování žáků lze pouze na základě smlouvy mezi školami, která také upraví náhradu nákladů spojených s výukou). Pokud projeví zájem méně než sedm dětí, je možné zřídit zájmový kroužek dle pravidel dané školy.

Školský zákon §15 (3) dále upravuje, kdo může náboženství vyučovat:

„Vyučovat náboženství může v pracovněprávním vztahu k právnické osobě, která vykonává činnost dané školy, pověřený zástupce církve nebo náboženské společnosti, který splňuje předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka podle zvláštního právního předpisu. Pověření vydává statutární orgán církve nebo náboženské společnosti, v případě římskokatolické církve statutární orgán příslušného biskupství“

Zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících³⁵

³⁴Školský zákon 561/2004 Sb. [online]. [cit. 2. 8. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

Kromě Školského zákona řeší otázku výuky náboženství jako samostatného předmětu také Zákon o pedagogických pracovnících. Ten dále stanovuje podmínky a požadavky na katechy k výuce náboženství jako nepovinného předmětu (paragraf 14). Mezi požadavky na katechetu patří pověření dané církve k výuce náboženství, záznam o registraci církve, výpis z evidence rejstříku trestů (ne starší než 3 měsíce), dále samozřejmě doklad o dosaženém vzdělání (výuce je třeba magisterské vzdělání v teologických vědách nebo v pedagogických vědách zaměřených na výuku náboženství, možné je také zkombinovat bakalářské studium pro výuku náboženství a magisterské vzdělání v pedagogických nebo společenských vědách). Pokud nastane taková situace, že katecha nemá požadované vzdělání a do pěti let ani neplánuje zahájení vzdělání, může škola udělit výjimku a nedostatečnou kvalifikaci prominout. Poslední poznámkou k práci katechety ve škole je, že jeho finanční ohodnocení není dáno tabulkově, nýbrž je na dohodě mezi ním a ředitelem dané školy.

³⁵ *Zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících* [online]. [cit. 5. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/do-kumenty-3/zakon-c-563-2004-sb-o-pedagogickych-pracovnicich-a-o-zmene>

5 Výuka náboženské tematiky

Nyní se v práci zaměříme na vyučování náboženského tématu v rámci obecně vzdělávacích předmětů. Na začátku kapitoly je třeba vymezit, do jaké míry se náboženství a víra objevuje v RVP a dalších kurikulárních dokumentech. Po prozkoumání rámcového vzdělávacího programu zjistíme, že se zde tematika náboženství a víry neobjevuje, ale transformuje se do tematiky náboženské tolerance a netolerance. Náboženství najdeme v obsazích vzdělávání jako součást průřezového tématu multikulturní výchova.

Touto tematikou se na základních školách zpravidla zabývají vyučující oboru Výchova k občanství, na středních školách učitelé obecných úvodů do společenských věd. Ale nejsou to jen tyto oblasti, i učebnice v jiných předmětech pracují s multikulturalitou a tím pádem i s náboženskou tolerancí (Český jazyk, Dějepis, Zeměpis atd.), které v práci ještě dále budeme věnovat. To, do jaké míry a jak podrobně bude téma náboženství a tolerance do výuky skutečně zapojeno, však samozřejmě závisí na konkrétním vyučujícím, třídě (i jejímu klimatu a složení), také na typu školy a jejímu stupni. Často vyvstává problém právě u konkrétního vyučujícího, který z RVP nedokáže tematiku náboženství dobře uchopit a vhodně didakticky transformovat.

5.1 Výuka náboženského tématu v kurikulárních dokumentech

V následující kapitole bude práce vycházet z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (VÚP, Praha, 2005). Bude provedena analýza jednotlivých částí RVP ZV, které se mohou nějakým způsobem dotýkat náboženské tematiky, či s ní nějakým způsobem souviset. V závěru práce zhodnotí, zda je prostor pro tuto, v současné době velmi diskutovanou, tematiku adekvátní. Za související s náboženskou tematikou považujeme také schopnosti a dovednosti, umožňující multikulturní soužití žáků s lidmi jiných náboženských vyznání, s nimiž se žáci budou čím dále častěji ve vlastním běžném životě setkávat, a proto je třeba je v práci také zohlednit a zanalyzovat (multikulturní výchova). RVP a další kurikulární dokumenty jsou k dispozici na www.NUV.cz.

5.1.1 Vymezení základních kurikulárních dokumentů (RVP a ŠVP)

Rámcový vzdělávací program a Školní vzdělávací program jsou dvě klíčové formy školních dokumentů, na jejichž základech v podstatě stojí české školství. Následující kapitola bude z jejich obsahů a definic vycházet. Proto je třeba oba pojmy na začátku vymežit a popsat, jak ho definuje MŠMT:

„Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Národní program vzdělávání, rámcové vzdělávací programy i školní vzdělávací programy jsou veřejné dokumenty přístupné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost.“³⁶

5.1.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

V práci již bylo řečeno, že tematika víry a náboženství se na českých školách dle RVP redukuje spíše na základní seznámení se symbolikou a projevy a transformuje se do výuky o náboženské toleranci a multikulturality V úvodu zmiňovaného dokumentu najdeme tuto definici druhu stupňového základního vzdělávání:

„Základní vzdělávání na 2. stupni pomáhá žákům získat vědomosti, dovednosti a návyky, které jim umožní samostatné učení a utváření takových hodnot a postojů, které vedou k uvážlivému a kultivovanému chování, k zodpovědnému rozhodování a respektování práv a povinností občana našeho státu i Evropské unie.“³⁷

Žáci se tedy v průběhu základního vzdělávání mají podle RVP ZV mají stát kvalitními lidmi a občany, kteří respektují také své okolí. Dále tyto očekávané

³⁶Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. [leden 2016].

[cit. 20. 6. 2017]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf. s. 5.

³⁷Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, pozn. 36, s. 8.

schopnosti a dovednosti rozvíjí autoři dokumentu v cílech, klíčových kompetencích, průřezových tématech a v neposlední řadě ve vzdělávacích oblastech a oborech.

5.1.1.2 Cíle a klíčové kompetence RVP ZV

Jednou ze zmiňovaných částí RVP ZV, které vymezují, jaké by měl mít žák po ukončení docházky schopnosti a dovednosti v komunikaci a soužití s ostatními žáky, kteří mohou být jiného náboženského vyznání, jsou cíle vzdělávání a klíčové kompetence. RVP ZV některé z cílů, souvisejících s náboženskou tolerancí a náboženstvím, definuje takto:

„Připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako samostatné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti. Požadavky je nezbytné přizpůsobit možnostem žáků a pokračovat navázáním na již zafixované jednodušší normy chování, podporovat rozvoj samostatnosti a zodpovědnosti, vědomí práv a povinností občanů a vhodným způsobem formovat hodnotovou orientaci žáků.“

Vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi. Náročnost adaptace na uvedené požadavky souvisí s pomalejším přechodem žáků od pochopení norem chování k jejich praktickému uplatňování. Je třeba ve zvýšené míře zajišťovat žákům dostatek příležitostí k získávání potřebných zkušeností pro porozumění odlišnosti jiných kultur a toleranci k minoritním skupinám ve společnosti.“³⁸

Klíčové kompetence velmi úzce souvisí s vytyčenými cíli, představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.³⁹ některé z kompetencí definuje RVP ZV takto:

Kompetence komunikativní-Na konci základního vzdělávání žák rozpoznává nevhodné a rizikové chování, uvědomuje si jeho možné důsledky, navazuje a udržuje vztahy s vrstevníky, respektuje druhé lidi a snaží se upevňovat dobré mezilidské vztahy.

³⁸Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, pozn. 36, s. 10.

³⁹Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, pozn. 36, s. 11.

*Kompetence občanská- Na konci základního vzdělávání žák zná základní práva a povinnosti občanů, respektuje společenské normy a pravidla soužití, chápe nebezpečí rasizmu a xenofobie.*⁴⁰

*Kompetence sociální a personální-Na konci základního vzdělávání žák rozpoznává nevhodné a rizikové chování, uvědomuje si jeho možné důsledky, navazuje a udržuje vztahy, respektuje druhé lidi a snaží se upevňovat dobré mezilidské vztahy.*⁴¹

Žáci jsou v současné době denně vystavováni různým tlakům a vlivům ať už okolí, nebo médií, proto by tyto vybrané klíčové kompetence zcela jistě měly být naplňovány a realizovány a měly by tím pádem zabránit neznalosti cizích náboženství a kultur, náboženské netoleranci a projevům xenofobie.

5.1.1.3 Průřezová témata RVP ZV

Podle definice současného platného RVP je průřezové téma jakési povinné promítnutí aktuálního dění a společenských problematik do praktického vyučování na základních školách. Průřezová témata jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, pomáhají rozvíjet osobnost žáka, a to především v oblasti postojů a hodnot (kultivace hodnot a společenských postojů).⁴²

Pro tuto práci budou samozřejmě průřezová témata důležitá, protože jsou velkým prostorem pro realizaci náboženské tematiky a problematiky náboženské tolerance v dnešní společnosti, totiž výběr průřezových témat a míra jejich zařazení a zpracování je už v rukách samotné konkrétní školy (tematické okruhy a témata ke zpracování stanovuje Školní vzdělávací program konkrétní školy). Povinností školy je nabídnout svým žákům postupně v průběhu studia všechna průřezová témata, a proto by náboženství a náboženská tolerance ve společnosti měla být v současné době zcela jistě jeho nedílnou součástí.

⁴⁰Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, pozn. 36, s. 12.

⁴¹Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, pozn. 36, s. 13.

⁴²Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, pozn. 36, s. 125.

Rámcový vzdělávací program vymezuje tato průřezová témata: osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova, mediální výchova, environmentální výchova. Pro tuto práci ovšem budou důležitá jen některá, a to především Osobnostní a sociální výchova, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech a Mediální výchova.

RVP ZV, ze kterého bude následující kapitola vycházet, také obsahuje přílohu s úpravami pro žáky s lehkým mentálním postižením. Znalosti a dovednosti, které jsou součástí různých průřezových témat, jsou samozřejmě vhodně upraveny podle možností a limitů žáků, je to zcela v kompetenci vyučujícího v dané třídě.

5.1.1.3.1 Osobnostní a sociální výchova

Toto průřezové téma prostupuje mnoha vzdělávacími oblastmi, nejvíce je realizováno v předmětu Výchova k občanství. V tomto předmětu se žáci učí nejen osobnímu rozvoji a porozumění, ale také pochopení dění kolem sebe a k poznání druhých lidí, utváření pozitivních postojů k okolnímu světu a k lidem, kteří v něm žijí, přestože jsou často velmi odlišní, ať už například co do barvy pleti, nebo náboženského vyznání. Dále se zaměřuje například na uvědomování si mravních rozměrů různých způsobů lidského chování a jeho následků, kam se jistě dá počítat i náboženská netolerance, jejíž důsledkem může být také například šikana. V neposlední řadě má Osobnostní a sociální výchova být zaměřena na podporu akceptace různých typů lidí a názorů, což s sebou samozřejmě přináší opět náboženská tolerance. Osobnostní a sociální výchova dále pracuje na rozvoji mezilidských vztahů ve společnosti (empatie, pohled na svět očima druhého, dodržování lidských práv, kam patří i svoboda náboženského vyznání).

5.1.1.3.2 Výchova demokratického občana

Další průřezové téma, Výchova demokratického občana, má mezioborový a multikulturní charakter. Jeho cílem je mimo jiné utváření aktivního postoje v obhajování a dodržování lidských práv a svobod, tedy i těch náboženských. Dle RVP

směřuje žáky také k respektování kulturních, etnických a jiných odlišností⁴³, což zcela jistě zahrnuje také odlišnost náboženskou.

5.1.1.3.3 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Toto průřezové téma, které je realizováno zejména ve vzdělávacím oboru Výchova k občanství, se zaměřuje zejména na sociální, ekonomické, právní a kulturní souvislosti v evropské a globální dimenzi, kam zcela jistě patří i tematika náboženského rozvrstvení Evropy a světa, též kultura úzce související s náboženstvím. Žáci by měli pracovat společně s vyučujícím na překonávání předsudků a stereotypů, též na kultivaci postojů ke kulturním odlišnostem a rozmanitostem (tedy i náboženským).⁴⁴

5.1.1.3.4 Multikulturní výchova

Velmi intenzivně pracuje s tematikou tolerance a multikulturality průřezové téma Multikulturní výchova. RVP ZV ho definuje jako příležitost k seznámení žáků s rozmanitostí různých kultur, tedy i náboženství, etnik, jejich tradicemi a hodnotami, má v rámci výuky žákům poskytnou potřebné informace o multikulturním prostředí a pojmech souvisejících (xenofobie, netolerance, identita, kultura atd.) V ideálním případě by si pak žáci měli lépe a účinněji uvědomit i svou vlastní kulturní identitu. Škola je podle RVP ZV pro žáky přirozeným prostředím, kde mohou setkat i příslušníky jiných kultur a náboženství, proto by mělo být zabezpečeno příznivé klima, které bude bezpečné a tolerantní, rovnoprávné a neubližující. Právě multikulturní výchova by mělo tvorbě takového klimatu napomáhat, měla by se také podílet na tvorbě pozitivních postojů k odlišným kulturám, ke vzájemné toleranci a k boření k předsudků a stereotypů vůči něčemu novému a nepoznanému⁴⁵, s čímž budou a možná již jsou žáci konfrontováni čím dál častěji.

5.1.1.4 Vzdělávací oblasti dle RVP ZV

Následující část bude zkoumat vzdělávací oblasti RVP ZV. V předchozích kapitolách už bylo zmíněno, že téma náboženství a církve bylo v současném RVP ZV

⁴³Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, pozn. 36, s. 129.

⁴⁴Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, pozn. 36, s. 131.

⁴⁵Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, pozn. 36, s. 132.

nahrazeno tematikou náboženské tolerance a netolerance, obsah informací je zúžen na základní znaky a symboly jednotlivých náboženství. Práce se tedy zaměří na jednotlivé vzdělávací oblasti a jejich obsahy, pokusí se v nich analyzovat jednotlivá témata, která nějakým způsobem rozvíjejí a rozpracovávají náboženskou tematiku.

5.1.1.4.1 *Člověk a společnost*

Vzdělávací oblast Člověk a společnost u žáků dle RVP ZV formuje sociální dovednosti a postoje důležité v občanském životě. Součástí vzdělávání je také prevence rasistických, xenofobních a extremistických postojů, výchova k toleranci, respektování lidských práv a k prosazování rovnoprávnosti mužů a žen, výchova k úctě a ochraně přírodního prostředí a kulturních hodnot. Zahrnuje dva vzdělávací obory, a to Výchovu k občanství a dále pak Dějepis.

5.1.1.4.2 *Výchova k občanství*

Výchova k občanství je součástí celého vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Výchova *k občanství* je uspořádána do tematických okruhů, v nichž jsou akcentovány různé aspekty společenské reality⁴⁶, a to i současné, proto zcela jistě obor zahrnuje i problematiku multikulturního soužití s příslušníky jiných náboženství a také „osvětu“ různých náboženských směrů či náboženské tolerance ve společnosti. Cílem vzdělávacího oboru Výchova k občanství je mimo jiné vybavit žáky základními vědomostmi o podstatě a fungování společnosti, o právech a povinnostech občanů, dále vést žáky k úctě k vlastnímu národu jiným národům a etnikům, k rozvíjení respektu ke kulturním, náboženským a jiným odlišnostem lidí, skupin a různých společenství. Pro realizaci vzdělávacího obsahu se předpokládá zařazení výchovy k občanství do každého ročníku s minimální časovou dotací 1 hodina týdně. Pro posílení týdenní časové dotace může škola využít disponibilních hodin.⁴⁷

⁴⁶HORSKÁ, V. *Pojetí vzdělávacího oboru výchova občanství v RVP ZV* [online]. [1. 9. 2009]. [cit. 10. 8. 2017]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/77/pojeti-vzdelavaciho-oboru-vychova-k-obcanstvi-v-rvp-zv.html>

⁴⁷HORSKÁ, V. *Pojetí vzdělávacího oboru výchova občanství v RVP ZV*, pozn. 46.

6 Realizace náboženské tematiky v interních dokumentech vybraných škol

Nyní se práce zaměří na zkoumání konkrétních kurikulárních dokumentů. Budou prostudovány jednotlivé části různých RVP dle typů vybraných škol. Pak bude možné provést analýzu a závěrečné zhodnocení způsobu výuky a rozsahu tematiky ve vzdělávacích obsazích. Každá z následujících podkapitol bude vycházet z konkrétního školního vzdělávacího programu vybrané školy. Tyto dokumenty jsou volně k nahlédnutí na internetových stránkách daných pedagogických zařízení.

Vždy budou prozkoumány jednotlivé ročníky u vzdělávacích oborů, u nichž je největší pravděpodobnost, že se dotknou náboženské tematiky (i náboženské tolerance). U některých ŠVP se očekávané výstupy téměř shodují s konkrétním naplánovaným učivem, proto někde budou uvedeny pouze očekávané výstupy nebo konkrétní učivo.

Struktura kapitoly bude postupovat dle jednotlivých typů vzdělávání a jejich rámcových vzdělávacích programů, které jsou k dispozici na <http://www.nuv.cz/t/rvp>. Následně bude prozkoumán školní vzdělávací program vybrané školy, která je reprezentativním vzorkem daného typu vzdělávání (preferovány jsou takové školy, které mají ŠVP dobře a přehledně zpracovaný a mají ho k dispozici na svých webových stránkách, preferovány byly školy v Libereckém kraji).

6.1 Základní škola

RVP ZV a jeho obsahu byla v práci již věnována samostatná kapitola, kde je podrobně popsán, proto se k němu dále nebudeme vracet, nicméně budeme s uvedenými informacemi nadále pracovat.

6.1.1 Charakteristika vybrané školy

Jedná se o Základní školu Kaplického v Liberci. Je to škola s dlouholetou tradicí, která prošla za téměř tři desetiletí mnoha transformacemi. Jednou z posledních je založení první Waldorfské třídy. Z internetových stránek školy je patrné, že pořádá velké množství akcí jak pro žáky, tak i pro jejich rodiče. Má na druhém stupni pouze po

jedné třídě v každém ročníku, dá se tedy hovořit o rodinném charakteru této základní školy.

6.1.2 ŠVP vybrané školy

ŠVP je dostupné na internetových stránkách školy⁴⁸. V úvodní charakteristice Školního vzdělávacího programu najdeme definici, která velmi vystihuje charakter Výchovy k občanství, tedy spíše toho, jaká by měla být:

„Vzhledem k charakteru předmětu je značný prostor věnován aktivitám, které umožňují vyjádření vlastního názoru a zkušeností a zároveň vedou k utváření k formování postojů a hodnot žáků.“

Toto je z mého pohledu u tohoto předmětu zásadní a u poznávání náboženství a prohloubení náboženské tolerance dokonce až klíčové a nezbytné. Ve VKO v šestém ročníku najdeme mezi očekávanými výstupy znalost a vysvětlení pojmů rasismus, diskriminace a xenofobie, z nichž hlavně poslední pojem velmi úzce souvisí s náboženskou tolerancí, hlavně v současné době takzvané uprchlické krize, kdy se na děti ze všech možných médií působí zprávy různého ražení, které velmi často nesprávně ovlivňují jejich utvářející se názory na okolní svět, tedy i na nová náboženství a kultury. Mezi další dovednosti, které má žák zvládat, patří také rozpoznání projevů nesnášenlivosti a uvědomění si její závažnosti a dopadů na druhé.

V sedmém ročníku mají žáci pracovat s pojmem předsudek, mají ho jak umět vysvětlit a vnímat ho jako věc negativní pro život, ale také ho umět vztáhnout na problematiku menšin u nás. Žák by měl být schopen diskutovat o xenofobii a rasismu, což je pokrokem oproti šestému ročníku, kdy měl žák tyto pojmy pouze znát a umět je vysvětlit. Nový pojem je tolerance, již tolikrát zmiňovaná a velmi důležitá ve vztahu k postoji k novým a nepoznaným náboženstvím. Sedmý ročník v neposlední řadě zavádí také pojem antisemitismus. Kromě těchto pojmů najdeme mezi očekávanými výstupy znalost základních informací o nejrozšířenějších světových náboženských systémech a také schopnost diskutovat nad otázkami víry v lidském životě. Drobné tematické

⁴⁸Školní vzdělávací program ZŠ Kaplického Liberec [online]. [cit. 6. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.zs-kaplickeho.cz/wp-content/uploads/2016/01/SVP_ZS_Kaplickeho.pdf

zmínky o náboženství najdeme také v sedmém ročníku v zeměpisu (téma náboženství v Eurasii) a v dějepisu, kde se očekává, že žáci budou znát křesťanskou situaci v Čechách v probíraném historickém období, dále téma křesťanství a islám, Arabové a jejich výboje, kdy žák vymezení úlohu křesťanství a víry v životě středověkého člověka, objasní postavení a organizaci církve v raném středověku, popíše rozdíly mezi křesťanstvím a islámem.

6.2 Gymnázium

Nižší stupeň gymnázia se též řídí dle RVP ZV (stejně jako běžná ZŠ). Vybraná škola sama prezentuje prvních šest let z osmiletého oboru jako všeobecné, v posledních dvou letech se žáci mohou profilovat pomocí volitelných předmětů. Proto můžeme porovnat, do jaké míry se jednotlivé ŠVP liší.

6.2.1 Charakteristika vybrané školy

Jedná se o nejstarší, výběrové gymnázium v Liberci, které žákům a studentům nabízí několik variant studia, aby se žáci mohli pomocí konkrétních předmětů postupně přiklonit ke směru budoucího studia. Škola funguje jako osmiletý všeobecný vzdělávací obor, šestiletý dvojjazyčný obor a čtyřletý humanitní nebo přírodovědný obor. Zajímavé je, že se škola pyšní devadesáti procentní úspěšností studentů přijatých na vysokoškolské studium.

6.2.2 ŠVP vybrané školy

Vzhledem k mému půlročnímu působení v roli pedagoga a čtyřletému studiu na tomto gymnáziu mohu objektivně posoudit, do jaké míry je zde realizace náboženských tematik dostatečná a zda odpovídá tomu, co je napsáno ve školním vzdělávacím programu. První ročník víceletého gymnázia zařazuje mezi očekávané výstupy například objasnění potřeby tolerance (a to i náboženské) ve společnosti, respektování kulturních odlišností a odlišných názorů, tolerantní postoj k menšinám, mezi konkrétní učivo jsou také zařazeny příklady lidské nesnášenlivosti a jejich rozpoznání, do kterých se dá zařadit i nesnášenlivost náboženská. V porovnání s šestým ročníkem základního vzdělávání vyžadují tyto očekávané výstupy od žáků větší zapojení, schopnost zamyslet se nad těmito problematikami a jít více do hloubky, na rozdíl od pouhého

reprodukování jednotlivých pojmů. Druhý ročník Výchovy k občanství dále rozvíjí očekávané výstupy, kdy by měl žák být schopen objasnit potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti a odlišné názory a má zaujmout tolerantní postoj k různým (i náboženským) menšinám). Čtvrtý ročník nižšího gymnázia své očekávané výstupy ve Výchově k občanství formuje takto:

„Žák kriticky zhodnotí význam jednotlivých náboženství a porovná je, respektuje různá náboženství a rozpozná extremistické projevy a zneužívání víry kriticky zhodnotí činnost některých netradičních náboženství a poukáže na některá nebezpečí, jež vyplývají z příslušnosti k některému z nich.“⁴⁹

Konkrétní učivo, které by měl žák ovládat k naplnění očekávaných výstupů, jsou hlavně znalosti o největších tradičních světových církvích (judaismus, křesťanství, islám, buddhismus, hinduismus, taoismus, také o některých netradičních náboženských společenstvích. Další návaznost přichází v ŠVP až v sedmém ročníku, tedy na vyšším stupni gymnázia, a tím je úvod do religionistiky. Dle očekávaných výstupů jsou studenti:

„Schopni objasnit podstatu náboženského přístupu ke skutečnosti, rozlišit projevy náboženského versus sektářského myšlení, rozlišit projevy svobody náboženského myšlení versus projevy náboženské nesnášenlivosti, zhodnotí význam náboženství při procesu budování osobní a kulturní identity.“⁵⁰

6.3 Praktická ZŠ

RVP praktické školy vychází z nově upraveného RVP ZV⁵¹, který je obohacen o přílohu o vzdělávání pro žáky s lehkými mentálními vadami, podle které jsou na praktických školách vzděláváni. Ve vzdělávací oblasti Výchova k občanství jsou jedním z očekávaných výstupů mezilidské vztahy ve společnosti-kromě například pravidel

⁴⁹Školní vzdělávací program Gymnázia F. X. Šaldy [online]. [cit. 20. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.gfxs.cz/uploads/studium/SVP_GFXS_2007.pdf

⁵⁰Školní vzdělávací program Gymnázia F. X. Šaldy, pozn. 49

⁵¹Příloha RVP ZV upravující vzdělávání žáků s LMP [online]. [cit. 26. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/138>

slušného chování má žák být s LMP vybaven po ukončení základního vzdělání schopností úcty k druhému člověku; být poučen o rovnocennosti a rovnoprávnosti národnostních menšin a o problémech lidské nesnášenlivosti; měl by mít vytvořený žebříček mravních hodnot, a v neposlední řadě být znalý v otázkách víry, náboženství a nebezpečí náboženských sekt.

6.3.1 Charakteristika vybrané školy

Při hledání adekvátního ŠVP ke zkoumání jsem samozřejmě preferovala školu libereckou, nicméně jsem nenašla žádný ŠVP v elektronické podobě, proto byl použit ŠVP ZŠ Praktické Klášterec nad Ohří, Havlíčkova 269, okres Chomutov, který byl volně dostupný v elektronické podobě na webových stránkách školy⁵². Jedná se klasickou praktickou školu, určenou tedy pro žáky, kteří kvůli různým handicapům nezvládají učivo škol základních a potřebují individuální ohledy ke svým speciálním vzdělávacím potřebám.

6.3.2 ŠVP vybrané školy

Po prostudování ŠVP bylo zjištěno, že nejvíce se věnuje náboženství a popřípadě náboženské toleranci Výchova k občanství v sedmém ročníku. Mezi očekávané výstupy, které s náboženskou tematikou souvisí, patří například znalost základních práv a svobod, které jsou zaručeny všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

V návaznosti na tuto tematiku pokračuje osmý ročník, kde Výchova k občanství pracuje na toleranci ke kulturním zvláštostem, názorům a zájmům minoritních skupin ve společnosti. Co mě velmi překvapilo je, že i na praktické škole je mezi učivo zařazena otázka nových náboženských hnutí a sekt a jejich nebezpečí pro člověka. Zmínky o náboženství a tématech souvisejících najdeme ve školním vzdělávacím

⁵²*Školní vzdělávací program ZŠ Klášterec nad Ohří* [online]. [cit. 20. 7. 2017].

Dostupné z: <http://zs-prakticka.cz/>

programu praktické školy v Dějepisu, kde v šestém ročníku mají být probírány počátky náboženství v pravěku, v Zeměpisu najdeme v sedmém ročníku v očekávaných výstupech znalost národů, jazykových skupin a náboženství v Evropě.

6.4 Speciální ZŠ

Charakteristikou vzdělávacího procesu žáků ve speciálních školách je přizpůsobivost úrovni psychického a fyzického rozvoje žáků s těžkým zdravotním postižením, je tedy potřeba více než jinde přizpůsobovat žákům vzdělávací obsah a metody, a to za přispění nejvyšší míry podpůrných opatření. Vzhledem k těmto charakteristikám a omezením samozřejmě nemůžeme očekávat předávání podrobných informací o různých světových náboženstvích či sektách, ale spíše seznámení s jinými kulturami a zaměření se na respekt k jiným kulturám.⁵³

Nejvíce se náboženské toleranci i ve speciálních školách věnuje vzdělávací oblast Člověk a společnost, jejíž hlavním cílem není vybavit žáka velkým množstvím informací, ale spíše ho připravit na soužití s lidmi jiných náboženství a pochopit a respektovat jejich odlišnosti:

„Přínosem má být pro žáky rozvoj schopností poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních skupin a spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin.“⁵⁴

6.4.1 Charakteristika vybrané školy

V této části byl použit k analýze školní vzdělávací program Základní škola a Mateřská školy pro tělesně postižené, p. o. Lužická 920/7, 460 01 Liberec, jež je odloučeným pracovištěm SOŠ Liberec v Jablonecké ulici. Tento ŠVP je volně dostupný na internetových stránkách školy.⁵⁵ Základní škola se nachází v prostorách Jedličkova

⁵³Rámcový vzdělávací program pro obor ZŠ speciální [online]. [cit. 20. 6. 2017]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/134>

⁵⁴Rámcový vzdělávací program pro obor ZŠ speciální, pozn. 53.

⁵⁵Školní vzdělávací program ZŠ a MŠ pro tělesně postižené, Lužická 920/7, Liberec [online]. [cit. 21. 7. 2017]. Dostupné z: <https://www.zsprotpliberec.cz/attachments/article/569/%C5%A0VP%20Z%C5%A0%20spec.pdf>

ústavu a je určena *pro děti s tělesným postižením a speciálními vzdělávacími potřebami, ale i žáky s neurologickým onemocněním, s vrozenými genetickými a metabolickými vadami, které mají dopad na hybnost, žáky se souběžným postižením více vadami, žáky s poúrazovými stavy, žáky s autismem, žáky chronicky nemocné nebo žáky po prodělaných těžkých onemocněních, kteří potřebují šetrící režim a malý třídní kolektiv.*⁵⁶

6.4.2 ŠVP vybrané školy

I přes velkou míru stručnosti informací, které jsou žákům z pochopitelných důvodů předávány, mezi očekávanými výstupy předmětu Prvouka (který se vyučuje až do posledního, tedy 10. ročníku) najdeme projevení tolerance k odlišnostem jiných lidí (což samozřejmě zahrnuje i toleranci náboženskou). Další vyučovaný předmět, v jehož obsahu najdeme alespoň náznaky požadované tematiky, je Člověk a společnost. Do tohoto předmětu spadá průřezové téma Multikulturní výchova. V rámci výuky lidských vztahů se žáci budou učit udržovat tolerantní vztahy s jinými lidmi bez ohledu na jejich kulturní, sociální, náboženskou, zájmovou nebo generační příslušnost, žáci se budou také učit respektovat všechny etnické skupiny a kultury, jejich odlišnosti a zvláštnosti a také kulturní rozdíly-žáci budou vnímat jedinečnost každého člověka a jeho individuální zvláštnosti.⁵⁷

6.5 Moderní škola (Waldorfské vzdělávání)

Tento pedagogický proud vychází z myšlenek Rudolfa Steinera. Hlavními pilíři tohoto výchovně-vzdělávacího směru je individuální přístup k intelektovým schopnostem žáků, rozvíjení praktických i uměleckých dovedností (výukový blok eurytmie).

6.5.1 Charakteristika vybrané školy

Zde bude práce vycházet z náhodně vybraného elektronicky volně dostupného školního vzdělávacího programu, a to z ŠVP Waldorfské základní školy a mateřské

⁵⁶Školní vzdělávací program ZŠ a MŠ pro tělesně postižené, Lužická 920/7, Liberec, pozn. 55, s. 143.

⁵⁷Školní vzdělávací program ZŠ a MŠ pro tělesně postižené, Lužická 920/7, Liberec, pozn. 55, s. 162.

školy, Brno, Plovdivská 8, příspěvková organizace. Rodinný a individuální charakter školy zajišťuje pouze jedna třída v každém ročníku.

6.5.2 ŠVP vybrané školy

Charakter svého vzdělávání škola v ŠVP popisuje jako vysoce integrativní, témata vzdělávacího oboru Výchovy k občanství plynule přecházejí do dalších oblastí podobně jako průřezová témata a tvoří součást realizovaných vzdělávacích obsahů. Tyto praktické sociální situace reálného sociálního života školy vedou ke skutečné výchově sociálních a občanských schopností.⁵⁸ Konkrétní zmínky o náboženství a výuce chování vedoucí k náboženské toleranci najdeme ve VKO v osmém ročníku. Mezi očekávané výstupy patří, že žák objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, tedy i náboženské, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám, rozpoznává netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování lidí a zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské nesnášenlivosti, tedy i náboženské.⁵⁹

6.6 Základní škola nábožensky zaměřená (církvní)

Samozřejmě nesmíme opomenout základní školu, mezi jejíž základní charakteristiky patří náboženské zaměření. V této části tedy zanalyzujeme, co o těchto školách říká RVP a ŠVP konkrétní školy. České legislativě se práce věnuje v jedné z úvodních kapitol. Školy církvní, založené u nás zejména na křesťanství, samozřejmě vycházejí z rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Žáci musí být po ukončení základního vzdělání vybaveni srovnatelným vzděláním jako žáci běžných základních škol. V následující kapitole se práce bude věnovat tomu, zda má školní vzdělávací program nějaká specifika či rozdílnosti oproti „normální“ základní škole

6.6.1 Cyrilometodějská církvní základní škola v Brně

Vybranou školou je Cyrilometodějská církvní základní škola, Lerchova 65, v Brně. Jedná se o základní školu s výukou náboženství, je školou dvoustupňovou.

⁵⁸Školní vzdělávací program ZŠ Waldorf Brno [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.waldorf-brno.cz/zakladni-skola/dokumenty-skoly/>

⁵⁹Školní vzdělávací program ZŠ Waldorf Brno, pozn. 58.

Kromě pedagogů pracuje ve škole také 7 asistentů pedagoga, což je v běžných základních školách spíše nadstandard. Zajímavostí na této škole jsou stmelovací akce pořádané u příležitosti různých církevních svátků, jako např. Vánoce, Velikonoce, Den sv. Cyrila apod., škola také nabízí žákům velké množství aktivit a možností na podílení se na různých projektech. Další zajímavou charakteristikou školy je její duchovní život, který je realizován pomocí různých aktivit, například školní mše svaté, které se konají pravidelně, a to jak pro žáky, učitele, tak i pro zákonné zástupce. Škola vlastní duchovní knihovnu, vede žáky k misijní činnosti a také k účasti na různých soutěžích s náboženskou tematikou atd.

6.6.1.1 ŠVP vybrané školy

Vybraná nábožensky zaměřená škola je dvouступňová, pro naši práci je však zásadní část ŠVP pro druhý stupeň. Zde si žáci v 6. ročníku mohou zvolit předmět náboženská výchova nebo etická v dotaci jedné hodiny týdně, ve zvoleném předmětu žáci pokračují i v dalších ročnících. Vedle občanské výchovy, která samozřejmě zahrnuje i náboženskou problematiku, mají žáci jako volitelný předmět náboženskou výchovu. V následující části se podíváme na to, jak co je předmětem a cílem jednotlivých předmětů a do jaké míry se zabývají, nebo by se mohly zabývat, náboženskou tematikou. V neposlední řadě musím vyzdvihnout, že ŠVP je velmi přehledně a srozumitelně zpracován, pokud se chceme o škole dozvědět jak základní, tak rozšiřující informace, všechny zde můžeme najít, ucelené a přehledné. ŠVP je volně přístupný na webových stránkách školy. V charakteristikách jednotlivých předmětů najdeme tabulky s konkrétně popsány klíčovými kompetencemi a k nim odpovídajícími konkrétními činnostmi učitele ve vyučování. Další zpracovanou užitečnou tabulkou je ta, která se týká vzdělávacího obsahu jednotlivých předmětů, která je stejně tak přehledná, jako tabulka předcházející. Obě tyto tabulky jsou velmi užitečné jak pro rodiče dětí, kteří se o vyučování chtějí více dozvědět, tak i pro samotné pedagogy, pro které mohou být pomyslnou „berličkou“ při vyučování a naplňování jednotlivých výukových cílů.

6.6.1.1.1 Etická výchova

ŠVP definuje náplň vyučovacího oboru etická výchova takto:

„Etická výchova vede žáka k porozumění a k utváření pozitivního postoje k sobě samému a k druhým lidem. Zaměřuje se na prosociálnost a kooperativnost, upřednostňuje cit pro druhé, vytváří předpoklady pro etické chování. Napomáhá zvládat vlastní chování a přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů ve třídě i mimo ni.“⁶⁰

Tyto vytyčené cíle etické výchovy odpovídají hodnotám výuky multikulturality a náboženské tolerance mezi lidmi, mezi vzdělávací okruhy, které etická výchova zahrnuje, je také tematika mezilidských vztahů, které také zahrnují toleranci mezi lidmi, tedy i náboženskou. Etická výchova je velmi provázaná s občanskou výchovou, která se zabývá velmi podobnými problematikami, ovšem mnohdy z jiných pohledů.

6.6.1.1.2 Občanská výchova

Tematická náplň okruhů je srovnatelná s klasickou základní školou, nenajdeme zde nějaké zásadní odlišnosti. V sedmém ročníku ŠVP vymezuje například očekávaný výstup:

„Žák se vcítí do situace lidí lišících se od většinové společnosti nebo lidí sociálně vyloučených, respektuje kulturní, etnické a jiné odlišnosti; (...), vysvětlí potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti a odlišné názory, způsoby chování a myšlení, zaujímá tolerantní postoje k menšinám.“⁶¹

Žák se také v sedmém ročníku dozví o funkci církve ve společnosti. Co bylo velmi překvapující je, že v devátém ročníku je jedním z očekávaných výstupů tématu mezinárodních vztahů

„Žák uvede příklady mezinárodního terorismu.“⁶²

Tuto velmi aktuální problematiku zatím z žádných zkoumaných školních vzdělávacích programů nereflektoval, což jen potvrzuje, že je ŠVP této školy velmi

⁶⁰Školní vzdělávací program CMcZŠ, Lerchova, Brno [online]. [cit. 21. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.cmczs.cz/wp-content/uploads/SVP-2016-2017.pdf>, s. 152.

⁶¹Školní vzdělávací program CMcZŠ, Lerchova, Brno, pozn. 60, s. 148.

⁶²Školní vzdělávací program CMcZŠ, Lerchova, Brno, pozn. 60, s. 150

dobře promyšlený a propracovaný. Tematika terorismu je v současné době velmi úzce spjata s náboženstvím, tedy zejména s islámem, tím pádem se otevírá pole pro osvětu o islámu a dalších náboženstvích, možnost vysvětlit žákům základy světových náboženských konfliktů a jejich následků, také je možné s žáky diskutovat o různých mýtech a předsudcích, které jsou proti různým náboženstvím ve společnosti zakořeněny, v nejlepším případě je odbourat.

6.6.1.1.3 Náboženská výchova

Náboženská výchova je realizována jako volitelný předmět. Dle ŠVP je „*formou realizace klasická vyučovací hodiny s metodami-vyprávění, společné hledání odpovědí na existenciální a věroučné otázky, práce s Písmem svatým, biblickým atlasem, práce s obrazem, modlitba, soutěže, testy.*“⁶³

Předmět najdeme ho jak na prvním, tak na druhém stupni. Od první do páté třídy je náboženská výchova nepovinná v časové dotaci jedné hodiny týdně. Na druhém stupni už si žáci musí povinně vybrat mezi náboženskou výchovou nebo etikou, rovněž v časové dotaci jedné hodiny týdně. Realizace výuky probíhá na různých místech: ve třídě, ve školní herně či ve školní kapli.

Podle ŠVP má náboženská výchova pomoci žákům v orientaci ve víře, posílit jejich životní identitu, pomoci utvořit a zformovat životní hodnoty, měla by žákům nabídnout cesty k nalezení smyslu života, pomoci jim nahlédnout na tajemství křesťanské transcendence a v neposlední řadě žákům pomoci v orientaci v dnešním světě a v ostatních křesťanských církvích. Z těchto nadefinovaných cílů vyplývají dle ŠVP tyto čtyři rámcové cíle pro výuku:

*„Žák má při výuce náboženství získat schopnost vyrovnat se z křesťanského pohledu se životními otázkami a se základními otázkami lidské existence, schopnost porozumět výrazovým formám církevního života, schopnost vyrovnat se s výpověďmi a požadavky biblické zvěsti a křesťanské víry, znalost stěžejních bodů církevní historie.“*⁶⁴

⁶³Školní vzdělávací program CMcZŠ, Lerchova, Brno, pozn. 60, s. 126.

⁶⁴Školní vzdělávací program CMcZŠ, Lerchova, Brno, pozn. 60, s. 126.

Výuka je realizována v 16 tematických okruzích na prvním stupni (1. *Rozvoj pozitivního vnímání světa*, 2. *Modlitba*, 3. *Boží pravidla*, 4. *Boží království*, 5. *Církev*, 6. *Dějiny spásy*, 7. *Život a učení Ježíše Krista*, 8. *Boží stvoření*, 9. *Mše svatá*, 10. *Bible*, 11. *Liturgika*, 12. *Věrouka*, 13. *Mravouka*, 14. *Dary Ducha svatého*, 15. *Ekumenismus*, 16. *Příklady svatých*) a 15 na druhém stupni (1. *povolání a zasvěcení*, 2. *Život z víry*, 3. *Mravouka*, 4. *Misie*, 5. *Církev*, 6. *Přikázání lásky*, 7. *Život a učení Ježíše Krista*, 8. *Svatosti*, 9. *Bible*, 10. *Liturgika*, 11. *Věrouka*, 12. *Mravouka*, 13. *Dary Ducha svatého*, 14. *Ekumenismus*, 15. *Příklady svatých*).⁶⁵

ŠVP také zmiňuje mezipředmětovou provázanost náboženské výchovy s dalšími různými vyučovacími předměty, například v dějepisu najdeme tematiku historie křesťanství a světového náboženství, v českém jazyce zase tematiku křesťanských legend a Bible jako literární památky, ve výchově k občanství a téma rodina a mezilidské vztahy (tuto tematiku najdeme také v předmětu zdravý životní styl), zeměpis zahrnuje téma Izrael a křesťanské památky a v neposlední řadě najdeme mezipředmětový přesah také v přírodopisu, který se zabývá vznikem světa a člověka.

V ŠVP najdeme také velmi podrobně a přehledně zpracované jednotlivé klíčové kompetence a jim přiřazené konkrétní náplně a činnost učitele, jako například:

*„Kompetence k učení-žák objevuje smysl a cíle křesťanské výchovy a učení; Činnost učitele-na začátku roku seznámí žáky s přehledem učiva a se smyslem křesťanské výchovy.“⁶⁶ Dále v ŠVP najdeme konkrétní tematické okruhy dle jednotlivých ročníků a dílčí očekávané výstupy náboženské výchovy na druhém stupni doplněné o konkrétní plánované učivo. Například v osmém ročníku je jedním z tematických okruhů mravouka, jejíž očekávanými výstupy je *uvědomění si důležitosti sebekázně k sobě samému i k druhému člověku, uvědomění si odpovědnosti za své činy, vnímání potřeby výchovy a formace svědomí, hledání řešení konfliktů, rozlišení pravdy a lži.*⁶⁷*

⁶⁵Školní vzdělávací program CMcZŠ, Lerchova, Brno, pozn. 60, s. 159.

⁶⁶Školní vzdělávací program CMcZŠ, Lerchova, Brno, pozn. 61, s. 159.

⁶⁷Školní vzdělávací program CMcZŠ, Lerchova, Brno, pozn. 61, s. 162.

6.6.2 Křesťanská základní škola a mateřská škola J. A. Komenského v Liberci

Druhou vybranou církevně zaměřenou školou je Křesťanská základní škola a mateřská škola J. A. Komenského v Liberci. Křesťanská ZŠ a MŠ J. A. Komenského byla založena státem registrovanou církví Jednotou bratrskou, přímo tedy navazuje na odkaz Jana Amose Komenského, jehož pedagogické smýšlení je základem pro moderní pedagogiku a přístup k žákům. Tedy vzdělání, které škola svým žákům poskytuje, je přímo založeno na křesťanských hodnotách.

Základní škola se prezentuje jako otevřená pro všechny, kteří chtějí své děti vzdělávat na základě křesťanských hodnot, jako je poctivost, vděčnost, odpuštění, odvaha, pracovitost, ale kteří respektují křesťanské zaměření a cíle školy. V ŠVP definovány takto:

„Cílem školy je poskytovat dětem kvalitní vzdělání založené na biblických principech. Činnost školy se odvíjí od křesťanského životního postoje a osobního vztahu k Bohu skrze Ježíše Krista.“⁶⁸

Sama škola o sobě tvrdí, že *křesťanství ovlivňuje všechny komponenty ve škole - vztahy učitelů, žáky a jejich rodiče i vztahy k veřejnosti. Učitelé vnímají svou práci jako správcovství nad darem od Boha, kterým děti jsou, a jako službu jejich rodičům. Uvnitř pedagogického sboru usilují o práci v týmu a o svůj neustálý osobní, duchovní a profesní růst.⁶⁹* Proto není nepřekvapivé, že všichni vyučující ve škole jsou křesťané, což je odlišné od brněnské církevní školy, kterou jsme analyzovali v předchozí kapitole.

⁶⁸Školní vzdělávací program Křesťanské ZŠ J. A. Komenského [soubor v el. podobě]. [cit. 6. 8. 2017]. s. 4.

⁶⁹Školní vzdělávací program Křesťanské ZŠ J. A. Komenského, pozn. 68, s. 6.

6.6.2.1 Dotazník školy pro přijímání žáků

Na internetových stránkách školy najdeme v sekci ke stažení dotazník pro rodiče žáků, kteří se ucházejí o přijetí na ZŠ JAK⁷⁰. Při podrobnějším čtení mě zaujalo několik částí dotazníku, tedy konkrétně otázka č. 14 a část následující.

První část dotazníku se týká klasických osobních údajů rodičů a potenciálního žáka. Otázka č. 14 zní:

„Jak můžete spolupracovat se školou?“⁷¹

Nabídka možných odpovědí je skutečně pestrá, ovšem ani jedna z možností nepřipouští, že by se rodič v křesťansky zaměřené škole nijak nechtěl na chodu školy podílet (najdeme zde možnost např. pomoci v různých kroužcích či pomoci se zednickými pracemi ve škole). Zde je tedy velmi patrné, jak škola nepřímo vyžaduje aktivní zapojení rodiny do školní komunity, soudržnost rodičů, žáků a školy, což se dá považovat za jeden ze znaků křesťanské komunity. Níže najdeme v dotazníku souhlas rodičů, kterým mají dát škole najevo, že jsou seznámeni se speciální charakteristikou výchovy jejich dětí na této základní škole (dotazník v plném znění bude připojen k práci). Jak už bylo v práci zmíněno, těžko říci, v čem jsou zásady výchovy žáků a vštěpované hodnoty tak jiné vůči jiným základním školám, že k nim rodiče musí dát písemný souhlas:

„Souhlasím, aby moje dítě bylo vychovááno podle křesťanských zásad.“⁷²

Na konci dotazníku jsou rodiče a zákonní zástupci ještě dotazováni, zdali jsou aktivním členem nějaké církve či náboženského hnutí, nebo se zajímají o jiné duchovní věci⁷³. Otázkou zůstává, k čemu budou vedení dané školy tyto informace, když se v úvodu své charakteristiky prezentují jako zařízení pro „věřící i nevěřící“.

⁷⁰Dotazník k přijetí žáka do 1. ročníku Křesťanské ZŠ JAK Liberec [online]. [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: <https://www.sjak.cz/2015/index.php/ke-stazeni>

⁷¹Dotazník k přijetí žáka do 1. ročníku Křesťanské ZŠ JAK Liberec, pozn. 70.

⁷²Dotazník k přijetí žáka do 1. ročníku Křesťanské ZŠ JAK Liberec, pozn. 70.

⁷³Dotazník k přijetí žáka do 1. ročníku Křesťanské ZŠ JAK Liberec, pozn. 70.

6.6.2.2 ŠVP vybrané školy

Školní vzdělávací program se dle školy orientuje se na žáka jako Boží stvoření a na jeho individuální potřeby, jeho cílem je připravit žáky pro život, vybavit je klíčovými kompetencemi postavenými na biblických hodnotách, jako je spolupráce, pracovitost, pokora, odvaha, odpuštění, sebevědomí. ŠVP dané školy je rozdělen do tří rovin, což je ho odlišuje od již zmiňovaných dalších ŠVP. Jsou to roviny komunikace, porozumění, směr.

Komunikace: „*Jsme otevřeni pro naplňování potřeb našich žáků. Chceme, aby zažívali přijetí a objevovali svou hodnotu na základě křesťanských pravd. Ve škole funguje princip odpuštění. Vnímáme, že každá lidská bytost je jedinečná, přičemž učitelé působí na žákovu osobnost a respektují jeho potřeby.*“⁷⁴

Rovina porozumění: „*Cílem školního vzdělávacího programu rozumíme stanovení vzdělávacích cílů, zapojení žáka co nejaktivněji do procesu učení, ale zároveň porozumění a výchovu lidské osobnosti ve směru křesťanství pro naplňování klíčových kompetencí (dovedností). (...) Biblické pravdy formují žákovu osobnost a zároveň mu umožňují lépe porozumět potřebě vzdělávat se. (...) Rozumíme hodnotě každého žáka na základě biblického světového názoru. Ohlížíme se na jeho potřeby a jeho možnosti. Učíme ho, že Bůh je Bohem řádu, stanovil hranice, a proto i my máme jasná kritéria a požadavky ve výchovně vzdělávacím procesu, která jsou v souladu s výchovně vzdělávacím procesem používaným v České republice.*“⁷⁵

Třetí rovina, tedy směr, je v ŠVP vysvětlena následovně: „*Vzdělávání je založeno na Bibli, do vyučování v každém předmětu integrujeme biblické principy. Budujeme vztah k Bohu a vztahy mezi lidmi. Vedeme žáky k disciplinovanosti, zodpovědnosti a samostatnosti. Podporujeme tvořivost a iniciativu u každého žáka.*“⁷⁶

6.6.2.2.1 Výchova k občanství

Tato vzdělávací oblast je na začátku vymezena následovně:

⁷⁴Školní vzdělávací program Křesťanské ZŠ J. A. Komenského, pozn. 68, s. 9

⁷⁵Školní vzdělávací program Křesťanské ZŠ J. A. Komenského, pozn. 68, s. 10

⁷⁶Školní vzdělávací program Křesťanské ZŠ J. A. Komenského, s. pozn. 68, 10

„V tomto vzdělávacím oboru se zaměřujeme na orientaci ve společnosti a pochopení základních mezilidských jevů a institucí jako je rodina, obec, stát, společnost a civilizace v jejich vzájemné interakci a vztahu k jednotlivci a Bohu.⁷⁷

Definice zahrnuje tedy i problematiku náboženské tolerance jako jednu z forem mezilidských vztahů, vztah jednotlivce k Bohu je spíše speciální aspekt pojetí tohoto předmětu na této konkrétní škole. V rámci Výchovy k občanství je integrován vzdělávací obor Etická výchova, není tedy vyučován samostatně jako na jiných školách, ale jako součást jednoho vzdělávacího oboru. Etická výchova je v pojetí ŠVP ZŠ JAK zaměřena především na komunikaci, úctu k lidské osobě, identitu a jedinečnost člověka, rozvíjení asertivního chování, na osvojování pozitivních vzorů a aplikaci etických hodnot v rodině, v ekonomické i duchovní oblasti⁷⁸. Jaké konkrétní učivo realizuje a jaké výukové a výchovné cíle formuluje výchova k občanství a etická výchova, bude rozepsáno dále podrobněji. V šestém ročníku jsou formulovány dle ŠVP tyto výstupy: *„Charakterizuje základní součásti kultury, vyjádří, jaký mají význam v životě člověka. Na příkladech popíše kulturní život ve svém bydlišti.⁷⁹* To znamená, že žáci by měli chápat i náboženství jako součást kultury, a to jak naší, tak i kultur cizích, měl by být schopen rozpoznat ve svém okolí například symboliku náboženství, což je součástí kulturního prostředí kolem něj. V devátém ročníku Výchova k občanství rozvíjí tematiku náboženské tolerance a intolerance. Žák má rozeznat projevy národnostní a také náboženské nesnášenlivosti, umí uvést způsoby, jakými lze tyto projevy zmírnit, eventuálně odstranit. Ve stejném ročníku se náboženské tematiky také dotýká etická výchova. Téma se nazývá duchovní rozměr člověka a jeho náplní je schopnost bránit se proti sektám, naučit se toleranci k lidem s jiným světovým názorem, což zahrnuje i jiné náboženské přesvědčení.

⁷⁷Školní vzdělávací program Křesťanské ZŠ J. A. Komenského, pozn. 68, s. 27

⁷⁸Školní vzdělávací program Křesťanské ZŠ J. A. Komenského, pozn. 68, s. 27.

⁷⁹Školní vzdělávací program Křesťanské ZŠ J. A. Komenského, pozn. 68, s. 28

6.6.2.2.2 Dějepis

Další vzdělávacím oborem, který se dotýká náboženského tématu je Dějepis. Šestý ročník zahrnuje téma *nejstarší civilizace, kořeny evropské kultury*, mezi jehož výstupy patří, že žák *rozumí počátkům křesťanství a jeho významu, vyjmenuje některé důležité postavy v biblických dějinách*. V sedmém ročníku navazuje téma křesťanství a středověká Evropa, jehož výstupem je, že žák popíše a rozumí změnám evropské společnosti jako důsledku odklonu církve od jejího původního záměru (konflikty mezi světskou a církevní mocí, křížové výpravy, zneužívání církevní moci) a také je schopen popsat změnu evropské situace, která nastala s příchodem nových etnik.

6.6.2.2.3 Křesťanská výchova (křesťanská etika)

Vzdělávací obor Křesťanská výchova je realizován jako povinný (na prvním i na druhém stupni) v časové dotaci jedné hodiny týdně, žák tedy nemá na výběr jako u předchozí základní školy. V úvodu ŠVP charakterizován následovně:

„V tomto oboru se zaměřujeme na vztah Boha a člověka (lidí) v minulosti i v současnosti, na vztahy v rodině, ve společnosti, ve světě a na vedení žáků k poslušnosti, pracovitosti, zodpovědnosti, toleranci a spravedlnosti ve světle Božího slova (Bible).“⁸⁰ Pokud bychom si z citace odmysleli souvislost s Bohem a Biblí, charakteristika by odpovídala očekávaným výstupům Etické výchovy a Výchovy k občanství na běžné základní škole.

Na první stupni žáci projdou studiem Bible a biblických příběhů. Na druhém stupni se vzdělávací obor transformuje do Křesťanské etiky: *„V tomto předmětu se žáci blíže setkávají s křesťanským pohledem na jednotlivce, jeho místo ve společnosti a jevech současné společnosti. Žáci jsou vedeni k tomu, aby rozpoznávali a kriticky zkoumali jednotlivé charakterové vlastnosti projevované člověkem v různých životních situacích i celou současnou společností.“⁸¹*

⁸⁰ Školní vzdělávací program Křesťanské ZŠ J. A. Komenského, pozn. 68, s. 44.

⁸¹ Školní vzdělávací program Křesťanské ZŠ J. A. Komenského, pozn. 68, s. 54.

Opět bychom se mohli domnívat, že jde o charakteristiku Výchovy k občanství nebo Etiky, kdyby nebyla podle ŠVP hlavním kritériem utváření pohledů, názorů a hodnot Bible. Očekávané výstupy a učivo je vhodně propojeno s etickými otázkami, obsahují také přesahy do Multikulturní výchovy, Dějepisu nebo Slohové a komunikační výchovy:

*„Odhalování myšlení biblických kultur na základě jejich činů zaznamenaných v Bibli.“
„Stvoření, biblické postavy, průřez dějinami Izraele.“⁸²*

⁸²Školní vzdělávací program Křesťanské ZŠ J. A. Komenského, pozn. 68, s. 56.

7 Realizace náboženské tematiky v mezipředmětových vztazích

Pedagogický slovník vymezuje mezipředmětové vztahy jako vzájemné souvislosti mezi jednotlivými předměty, chápání příčin a vztahů přesahujících předmětový rámec, prostředek mezipředmětové integrace. V předmětovém kurikulu jsou vyjadřovány v učebních osnovách jednotlivých předmětů jako tzv. mezipředmětová témata.⁸³ V některých předmětech je pochopitelně mezipředmětový vztah s náboženskou tematikou vyloučený, jako například s přírodovědně orientovanými předměty (matematika, fyzika, chemie atd.). Ovšem s humanitně zaměřenými předměty už je možnost provázanosti daleko větší.

Velmi často je hlavním nositelem mezipředmětových vztahů učebnice daného předmětu. Mnoho moderních učebnic pracuje s problematikou multikulturality, najdeme v nich ilustrace, na nichž jsou lidé různé barvy pleti. Je tedy zřejmě pouze otázkou času, kdy jedním z požadavků na doprovodné ilustrace v učebnicích bude také náboženská vyrovnanost.

7.1 Humanitních obory

Ve vzdělávacím oboru Jazyk a jazyková komunikace jsou možnosti interdisciplinární provázanosti s náboženstvím široké. V mluvnických hodinách můžeme například pracovat s texty, které se týkají se náboženství, ovšem s doplňováním gramatických jevů. V tomto případě se nám ve vyučovací hodině otevírá možnost pro diskuzi a opakování z hodin Výchovy k občanství. V hodinách slohových a komunikačních mohou žáci buď samostatně zpracovávat texty na zadaná témata (která se mohou týkat náboženství či multikulturality a tolerance) nebo témata dokonce sami vymýšlet a pak je zpracovávat (spíše ve vyšších ročnících). I ve výuce cizích jazyků jsou možnosti realizace náboženského tématu a související multikulturality nepřeborné. Velké množství aktivit, které s žáky realizujeme v jiných předmětech v mateřském jazyce, lze převést ve zjednodušené formě do hodiny cizího jazyka.

⁸³ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, Praha: Portál, 1995, ISBN 978-80-262-0403-9, s. 118–119.

7.2 Multikulturní výchova

Multikulturní výchově (MKV) se práce krátce věnovala-charakterizovala ji dle RVP. Nyní se ale na toto průřezové téma zaměříme kvůli propojenosti pedagogických obsahů a mezipředmětových přesahů do dalších vzdělávacích oborů. MKV v pedagogickém procesu je třeba chápat jako neuzavřenou oblast, tvořenou různými metodami, informacemi a tématy, které se vzájemně prolínají a doplňují:

„(...) MKV také realizuje interaktivní, kooperativní a diskusní výukové metody, nové organizační formy (skupinové vyučování, projektová výuka) a snahu o vytvoření (nejen) multikulturně vstřícného klimatu celé školy (otevřenost, partnerství, dialog, kooperace).“⁸⁴

MKV u žáků rozvíjí také různé klíčové kompetence současně. Například:

„Kompetence sociální a personální:

- *žák přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi*

Kompetence občanské:

- *žák respektuje přesvědčení druhých lidí, je schopen vcítit se do situace ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení*
- *žák respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví“⁸⁵*

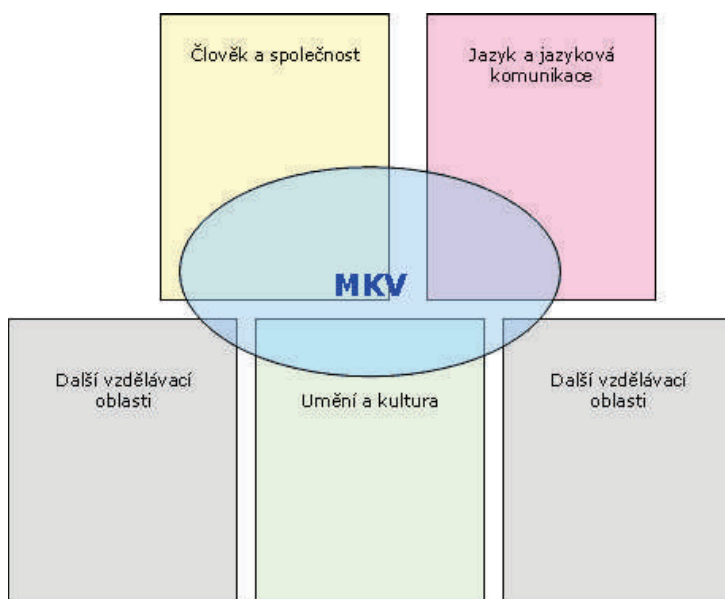
Tyto charakteristiky napovídají, že multikulturní výchova se zaměřuje mimo jiné také na náboženskou toleranci a prevenci xenofobních postojů u žáků.⁸⁶

⁸⁴BURYÁNEK, J. *Multikulturní výchova v RVP* [online]. [18.1 2006]. [cit. 16. 8 2017].

Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/450/multikulturni-vychova-v-rvp.html/>

⁸⁵BURYÁNEK, J. *Multikulturní výchova v RVP*, pozn. 84.

⁸⁶BURYÁNEK, J. *Multikulturní výchova v RVP*, pozn. 84.

Obrázek výše poukazuje na to, jak MKV prostupuje několika vzdělávacími oblastmi, které jsou pro realizaci multikulturální tematiky potenciálně vhodné, největší prostor vzniká v oblasti Člověk a společnost (předměty Občanská výchova, Dějepis), Jazyk a jazyková komunikace a Umění a kultura. Příklady témat, která souvisí s náboženstvím a náboženskou tolerancí, jsou například:

- *rozmanitost kulturních projevů, kulturní hodnoty, kulturní tradice, kulturní instituce*
- *netolerantnost, rasismus, xenofobie a extremistické projevy v chování lidí, projevy lidské nesnášenlivosti*
- *tolerance ve společnosti, respektování kulturní zvláštnosti*
- *stereotypy v posuzování druhých lidí*
- *příklady mezinárodního terorismu*
- *globální problémy současnosti*⁸⁷

⁸⁷BURYÁNEK, J. *Multikulturální výchova v RVP*, pozn. 84.

7.2.1 Projektová výuka v multikulturní výchově

Většina základních škol v současnosti využívá projektovou formu výuky jako běžnou součást procesu vzdělávání. Prostor pro projektovou výuku se otevírá hlavně v obecně vzdělávacích předmětech, které jsou často velmi provázané mezipředmětovými vztahy. Projekt se mohou lišit jak tematikou, tak svým rozsahem (od jednohodinových až po několikadenní) a formou spolupráce (individuální, skupinové, třídní atd.). V rámci multikulturní výchovy může být zařazen do výuky projektový například projektový den, jako na Základní škole Horka nad Moravou, kde podle popisu proběhl na prvním i druhém stupni.

„Na prvním stupni se žáci a učitelé zabývali pohanskými zvyky a křesťanstvím. Na stupni druhém pak byly zařazeny čtyři „dílny“, které obsahovaly nejznámější světové náboženské systémy, tj. křesťanství, židovství, islám a buddhismus. Žáci měli možnost dozvědět se mnohá zajímavá fakta z různých zdrojů. Zároveň byly použity i metody, které vedly k individuálním zážitkům. Nejvýznamnější částí dne bylo setkání s praktikujícími věřícími – řádovou sestrou Magdalenou, buddhistou Petrem Kláskem, muslimem panem Walveelem a předsedou Židovské obce Olomouc Petrem Papouškem. Tuto skutečnost žáci ocenili v závěrečné reflexi nejvíce.“⁸⁸

Tato forma projektové výuky je velmi účinnou a zábavnou formou, protože žáci se kromě „pouhých“ informací o náboženstvích setkají se skutečnými věřícími, kteří jsou schopni odpovědět na jejich otázky. Také velmi oceňují, že byla v závěru dne zařazena reflexe žáků, která je pro vyučující cenná a přínosná.

⁸⁸Projektový den multikulturní výchovy ZŠ a MŠ Horka nad Moravou [online]. [cit. 6. 8.2017].

Dostupné z: <http://www.zshorka.cz/projekty/page/6/>

8 Zhodnocení realizace náboženského tématu na školách

V RVP nenajdeme téma, které by se bezprostředně týkalo výuky o náboženství, které by vysvětlovalo žákům alespoň základní teze a znaky hlavních světových náboženství. Je tedy otázkou, zda budou žáci základní školy schopni propojit znalost zmiňovaných pojmů (souvisejících s náboženskou tolerancí), které jsou součástí RVP, a náboženství jako důležitého společenského fenoménu. Pokud jsme tedy v ŠVP našli zakotvené vzdělávací obsahy týkající se výchovy o náboženství, jedná se o iniciativu dané školy, která ŠVP vytvořila.

- Základní škola

Na klasické základní škole pracuje ŠVP s pojmy xenofobie, diskriminace, rasismus či předsudek (v šestém ročníku). To jsou pojmy související spíše s náboženskou tolerancí, než s náboženstvím samotným. Kromě těchto pojmů najdeme mezi očekávanými výstupy sedmého ročníku znalost základních informací o nejrozšířenějších světových náboženských systémech a také schopnost diskutovat nad otázkami víry v lidském životě. V RVP tyto cíle nenajdeme, základní škola ze své iniciativy zařadila tuto tematiku do výuky vzdělávacího oboru Výchova k občanství. Drobné zmínky o světových náboženstvích se objevují také v zeměpisu a v dějepisu.

- Gymnázium

Nižší stupeň gymnázia se též řídí dle RVP ZV (stejně jako klasická ZŠ), proto ani zde nenajdeme nadefinovaná témata výuky o náboženství. V prvním a druhém ročníku se opět setkáváme s pojmy tolerance (i náboženská) či respektování ke kulturním odlišnostem a menšinám. Ovšem s tím rozdílem, že zde se od žáků očekává schopnost pojmy nejen vysvětlit a znát je, ale také s nimi pracovat, propojit je a diskutovat o nich. Čtvrtý ročník navazuje konkrétním učivem o největších tradičních světových náboženstvích, zahrnuje i základní informace o netradičních náboženství a jejich nebezpečích. Pokud tedy porovnáme výuku o náboženství s klasickou základní školou, jde o něco více do hloubky.

- ZŠ praktická

Praktická základní škola je určena žákům, kteří kvůli různým speciálním vzdělávacím požadavkům nezvládají objem učiva na klasické základní škole. Proto jsme nemohli očekávat, že témata týkající se výuky o náboženství budou realizována ve stejném rozsahu. Po prostudování konkrétního ŠVP praktické školy je jasné, že škola dává důraz spíše na téma mezilidských vztahů a respektování odlišností národnostních menšin, se kterými se mohou v životě setkat, dále znalost základních lidských práv a svobod (mezi které se řadí i náboženská svoboda). Těchto vzdělávacích obsahů se dotýká Výchova k občanství v sedmém ročníku. Velmi překvapivé bylo zjištění, že oproti klasické základní škole je v ŠVP této praktické školy v osmém ročníku zařazena problematika nových náboženských hnutí a sekt. Vzhledem k charakteristice žáků navštěvujících tuto školu se zdá být složení vzdělávacích obsahů (týkajících se výuky o náboženství) vhodné a dostačující.

- ZŠ speciální

Cílem základní školy speciální dle RVP není vybavit žáka velkým množstvím informací, ale spíše ho připravit na soužití s lidmi jiných náboženství a pochopit a respektovat jejich odlišnosti. To zcela vystihuje i vzdělávací obsahy vybrané ZŠ speciální. Do vzdělávacích obsahů je po celý druhý stupeň zařazena multikulturní výchova (Člověk a společnost, Řečová výchova, Hudební výchova), kam patří i odlišnosti jiných lidí (včetně náboženství). Výchovu o náboženství nebo základní informace o hlavních světových náboženstvích na této škole kvůli stručnosti vzdělávacích obsahů nenajdeme.

- Waldorfská ZŠ

Vybraná Waldorfská škola charakter svého vzdělávání v ŠVP popisuje jako vysoce interogativní, snaží se ve větší míře zapojovat průřezová témata a do vzdělávacích obsahů zapojovat praktické sociální situace, které žáky vedou ke skutečné výchově sociálních a občanských schopností. Očekávané výstupy ohledně znalosti základních světových náboženství nebo nových náboženských hnutí v ŠVP překvapivě

ROČNÍK	6.	7.	8.	9.
Základní škola	Základní pojmy (tolerance, xenofobie, extremismus atd.)	Největší tradiční světová náboženství	/	/
Nižší gymnázium	Základní pojmy (tolerance, xenofobie, extremismus atd.)	Tolerance, respekt k odlišnostem	/	Největší tradiční světová náboženství/ Nová náboženská hnutí a sekty
Praktická škola	/	Mezilidské vztahy, respekt k národnostním menšinám	Nová náboženská hnutí a sekty	/
Speciální škola	Mezilidské vztahy	Mezilidské vztahy	Kulturní rozdíly/ Mezilidské vztahy	Kulturní rozdíly Mezilidské vztahy/ (navazuje 10. třída)
Waldorfská škola	/	/	Základní pojmy (tolerance, xenofobie, extremismus atd.)	/

nenajdeme, pouze v osmém ročníku se Výchova k občanství zabývá pojmy tolerance k odlišnostem, pojmy xenofobie, rasismus nebo extremismus apod.

Tabulka 1 (Shrnutí výskytu témat týkajících se náboženské tematiky na jednotlivých školách)

Tematiku světových náboženství najmeme pouze na dvou z pěti zkoumaných škol (základná škola, nižší gymnázium). Pochopitelně tuto tematiku nenajme na praktické škole, o to překvapivější je zařazení tematiky nových náboženských hnutí a sekt. Je otázkou, zda budou žáci této školy schopni pochopit princip sekt a jejich nebezpečí, když nedostanou informace o základních náboženstvích či funkci náboženství ve společnosti. V práci už bylo zmíněno, že na českých školách se výuka o náboženství spíše upozaduje a do vzdělávacích obsahů se zařazuje průřezové téma Multikulturní výchova. To potvrzuje tabulka výše, ze které je patrné, že tuto tematiku najdeme na všech zkoumaných školách.

- Církevní škola

Na církevních školách se střetávají dvě vymezené formy výuky náboženského tématu na českých školách. V ŠVP se setkáme s klasickými vzdělávacími obory, jako je například Výchova k občanství či Etická výchova, které mimo jiné otevírají problematiky a témata týkající se výuky o náboženství, tedy nekofesionální výuky náboženství (např. téma mezilidské vztahy, tolerance ve společnosti, pojmy xenofobie, rasismus, extremismus atd.). Dle očekávání je na školách zřízen speciální vzdělávací obor-kofesionální výuka náboženství.

Na první vybrané škole si žák v šestém ročníku může zvolit, zda bude absolvovat čtyřletou výuku náboženské výchovy, je tedy zřízena jako volitelný předmět. Pokud žák nebo jeho rodina nemají o kofesionální výuku zájem, mohou zvolit etickou výchovu, což je velmi dobrá alternativa. Etická výchova se dotýká podobných problematik jako některá náboženská témata (např. morálka, hodnoty, mezilidské vztahy atd.). Tím pádem jsou žáci vybaveni stejným společenskovedním základem. Velmi pozitivně hodnotím možnost volby, škola tak potvrzuje vlastní charakteristiky, tedy že je otevřenou pro všechny žáky, věřící i nevěřící.

Druhá církevní škola se zdá být dle svých charakteristik o něco přísnější v ohledu na vyznání žáků a jejich zákonných zástupců. To naznačuje už nutnost vyplnění dotazníku před přijetím žáka k výuce, který je mimo jiné na otázky víry a jejího praktikování. I ze zpracování ŠVP je patrné, že škola je striktně založena na křesťanské víře a ta je středobodem dění ve škole. Proto se zdá být o něco méně otevřená i nevěřícím žákům. Jde však o subjektivní pohled, který vyplývá z prostudování charakteristik školy a ŠVP. Stejně jako u předchozí školy je součástí výuky Etická výchova, je ale integrována do vzdělávacího oboru Výchova k Občanství. Pokud bychom porovnali výskyt náboženské tematiky v nenáboženských vzdělávacích oborech, pak jsou víceméně srovnatelné a stejně podobnost najdeme i u náboženských vzdělávacích předmětů.

Ovšem ačkoli jsou vzdělávací obsahy a očekávané výstupy náboženských vzdělávacích oborů na obou školách podobné, najdeme mezi nimi jeden zásadní rozdíl.

Na druhé základní škole je křesťanská výchova povinná a je do integrována Etická výchova (společně s Výchovou k občanství tvoří propojený celek s úzkými mezipředmětovými vazbami). Na první škole mají žáci na výběr z Náboženské nebo Etické výchovy jako dvou samostatných volitelných předmětů

ROČNÍK	6.	7.	8.	9.
Cyrilometodějská církevní ZŠ	/	Respekt, tolerance k odlišnostem a menšinám/ Funkce církve ve společnosti	/	Příklady mezinárodního terorismu
	Náboženská výchova/Etická výchova	Náboženská výchova/Etická výchova	Náboženská výchova/Etická výchova	Náboženská výchova/Etická výchova
Křesťanská ZŠ a MŠ J. A. Komenského	Kultura a kulturní prostředí	/	/	Náboženská tolerance/ Duchovní rozměr člověka/ Sekty
	Křesťanská etika	Křesťanská etika	Křesťanská etika	Křesťanská etika

Tabulka 2 (Shrnutí výskytu témat týkajících se náboženské tematiky na jednotlivých církevních školách)

Z tabulky vyplývá, že přestože se jedná o církevní školy, tematiku světových náboženství zde nenajdeme. Školy žáky vzdělávají pouze v rámci jednoho vybraného náboženství, kterému se intenzivně ve výuce věnují. Stejně jako u necírkevních škol je do výuky zařazena Multikulturní výuka.

9 Závěr

Práce měla za úkol prozkoumat a zhodnotit úroveň výuky náboženství a výuky o náboženství (konfesionální a nekonfesionální pojetí) na českých základních školách různého typu. Nejdříve byl prostudován Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, po té konkrétní školní vzdělávací programy a vzdělávací obsahy vybraných škol. Jejich analýza poskytla konkrétní představu o tom, jak se české školství staví k náboženské tematice a jejímu vyučování na běžných školách.

Už v úvodu bylo nastíněno, jak důležité jsou křesťanské hodnoty pro společnost. Je proto překvapivým zjištěním, že Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání neobsahuje žádnou konkrétní představu o tom, jak by se o náboženství (nekonfesionální výuka) mělo vyučovat. Je tedy zcela na daných školách a tvůrcích jejich Školních vzdělávacích programů, jakým způsobem a zda vůbec do svých vzdělávacích obsahů tematiku náboženství a jeho role ve společnosti zařadí. V současnosti se na českých školách nekonfesionální výuka náboženství spíše transformuje do multikulturní tematiky.

Ve většině školních vzdělávacích programů nenajdeme výukové cíle, které by měly za úkol žáky seznámit se základními světovými náboženstvími, jejich hodnotami, zvyky či historií. Ve výuce je dáván větší důraz na náboženskou toleranci a respekt vůči lidem z odlišných kultur, větší prostor dostává multikulturní výchova, oproti základnímu povědomí o světových náboženstvích. Pak ovšem vyvstává otázka, zda jsou žáci schopni pochopit a tolerovat kulturní a náboženské odlišnosti, o kterých hovoří multikulturní výchova, když nemají povědomí o náboženských motivech zástupců jiných kultur a jejich náboženství.

V naší společnosti žáky přirozeně vzděláváme a vychováváme v duchu křesťanských hodnot a náboženství je významnou složkou naší kultury. Žáci by o něm měli během školní docházky zcela jistě dostat alespoň základní informace, aby byli schopni pochopit souvislosti s dalšími pojmy (tolerance, odlišnosti atd.), které jsou součástí vzdělávacích obsahů všech zkoumaných základních škol. Rámcový vzdělávací program však o samotném křesťanství a dalších náboženstvích překvapivě mlčí.

Náboženská tematika v RVP tedy nemá prostor, který by zasluhovala. Na její úkor je na školách ve výuce upřednostňována multikulturní výchova. Ovšem jedním z hlavních cílů multikulturní výuky je tolerance k druhým lidem, k jiným kulturám a předcházení xenofobních postojů ve společnosti. Otázkou je, zda by žáci neměli dostat základní informace o jiných kulturách a jejich odlišnostech, které se mají učit respektovat. Mezi tyto odlišnosti samozřejmě patří i náboženství, hodnoty a tradice, které z něj pro věřící vyplývají. Žáci se v současnosti ve školách tedy sice učí toleranci a respektu vůči něčemu, o čem se dle RVP nemusejí učit.

10 Zdroje

10.1 Knižní zdroje

- BŘEZINKA, W. *Filosofické základy výchovy*. Praha: Zvon, 1996.
- *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice*. Praha: Česká biskupská konference, 2015.
- DURKHEIM, É. *Elementární formy náboženského života*. Praha: Oikoymenh, 2002. ISBN 80-7298-056-4.
- FUNDA, O. *Víra bez náboženství*. Praha: Prvokruh, 1994. ISBN 80-901470-1-1.
- LUŽNÝ, D. *Náboženství a moderní společnost: Sociologické teorie modernizace a sekularizace*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2224-8.
- LUŽNÝ, D. *Náboženská situace v České republice po roce 1989. Religio: revue pro religionistiku*. 1998, Roč. 6, č. 1-2. ISSN 1210-3640.
- ŠTAMPACH, I., O. *Malý přehled náboženství*. Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-26123-X.
- *Náboženství světa I, Západní tradice*. Brno: Masarykova universita, 2014. ISBN 978-80-210-7199-5.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, Praha: Portál, 1995, ISBN 978-80-262-0403-9.
- VAŠKO, V. *Neumlčená: Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-035-4.

10.2 Internetové zdroje

- BURYÁNEK, J. *Multikulturní výchova v RVP* [online]. [18.1.2006]. [cit. 16. 8. 2017] Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/450/multikulturni-vychova-v-rvp.html>
- *Dotazník k přijetí žáka do 1. ročníku Křesťanské ZŠ JAK Liberec* [online]. [cit. 18.7 2017]. Dostupné z: <https://www.sjak.cz/2015/index.php/ke-stazeni>
- *Historie našeho církevního školství* [online]. [cit. 27. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.apha.cz/historie-naseho-cirkevniho-skolstvi>
- HORSKÁ, V. *Pojetí vzdělávacího oboru výchova občanství v RVP ZV* [online]. [1. 9. 2009]. [cit. 10. 8. 2017]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/77/pojeti-vzdelavaciho-oboru-vychova-k-obcanstvi-v-rvp-zv.html>
- LUŽNÝ, D., NAVRÁTILOVÁ, J. *Náboženství a sekularizace v České republice.* [online]. [cit. 27. 5. 2015]. Dostupné z: <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/80319142015.pdf>
- *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů* [online]. [vydáno 27, 2. 2014] [cit. 26. 6. 2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/document/s/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>
- *Projektový den multikulturní výchovy ZŠ a MŠ Horka nad Moravou* [online]. [cit. 6. 6. 2017]. Dostupné z: <http://www.zshorka.cz/projekty/page/6>
- *Příloha RVP ZV upravující vzdělávání žáků s LMP* [online]. [cit. 26. 6. 2017]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/138>

- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. [leden 2016]. [cit. 20. 6. 2017]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf
- *Rámcový vzdělávací program pro obor ZŠ speciální* [online]. [cit. 20. 6. 2017]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/134>
- *Sametová revoluce 1989, sobota 25. listopadu 1989.* [online]. [cit. 6. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_1125.php
- *Školní vzdělávací program ZŠ Kaplického Liberec* [online]. [cit. 6. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.kaplickeho.cz/wpcontent/uploads/2016/01/SVP_ZS_Kaplickeho.pdf
- *Školní vzdělávací program Gymnázia F. X. Šaldy* [online]. [cit. 20. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.gfxs.cz/uploads/studium/SVP_GFXS_2007.pdf
- *Školní vzdělávací program ZŠ Klášterec nad Ohří* [online]. [cit. 20. 7. 2017]. Dostupné z: <http://zs-prakticka.cz/>
- *Školní vzdělávací program ZŠ a MŠ pro tělesně postižené, Lužická 920/7, Liberec* [online]. [cit. 21. 7. 2017]. Dostupné z: <https://www.zsprotpliberec.cz/attachments/article/569/%C5%A0VVP%20Z%C5%A0%20spec.pdf>
- *Školní vzdělávací program CMCZŠ, Lerchova, Brno* [online]. [cit. 21. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.cmczs.cz/wp-content/uploads/SVP-2016-2017.pdf>
- *Školní vzdělávací program ZŠ Waldorf Brno* [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.waldorf-brno.cz/zakladni-skola/dokumenty-skoly/>
- *Školní vzdělávací program Křesťanské ZŠ J. A. Komenského, Liberec* [soubor v el. podobě].

- *Školský zákon 561/2004 Sb.* [online]. [cit. 2. 8. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>
- *Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. Ústavodárného Národního shromáždění* [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.upn.gov.sk/data/pdf/ustava100-60.pdf>
- *Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky* [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/zakony.htm>
- *Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., hlava druhá, oddíl první* [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
- *Výsledky sčítání lidu, domů a bytů* [online]. [vydáno 1. 8. 2017]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/sldb>
- *Zákon č. 140/1961 Sb. Trestní zákon* [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/zakony.htm>
- *Zákon č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní* [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/zakony.htm>
- *Zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem* [online]. [cit. 3. 8. 2017]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/zakony.htm>
- *Zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení římskokatolické církve státem* [online]. [cit. 4. 8. 2017]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/zakony.htm>
- *Zákon 226/1922 Sb. jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských* [online]. [cit. 5. 8. 2017]. Dostupné

z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3020&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

- *Zákon č. 3/2002 Sb. O svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech.* [online]. [cit. 5. 8. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-3>
- *Zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících* [online]. [cit. 5. 8. 2017]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-c-563-2004-sb-o-pedagogickych-pracovnicich-a-o-zmene>